خیلی سبز!

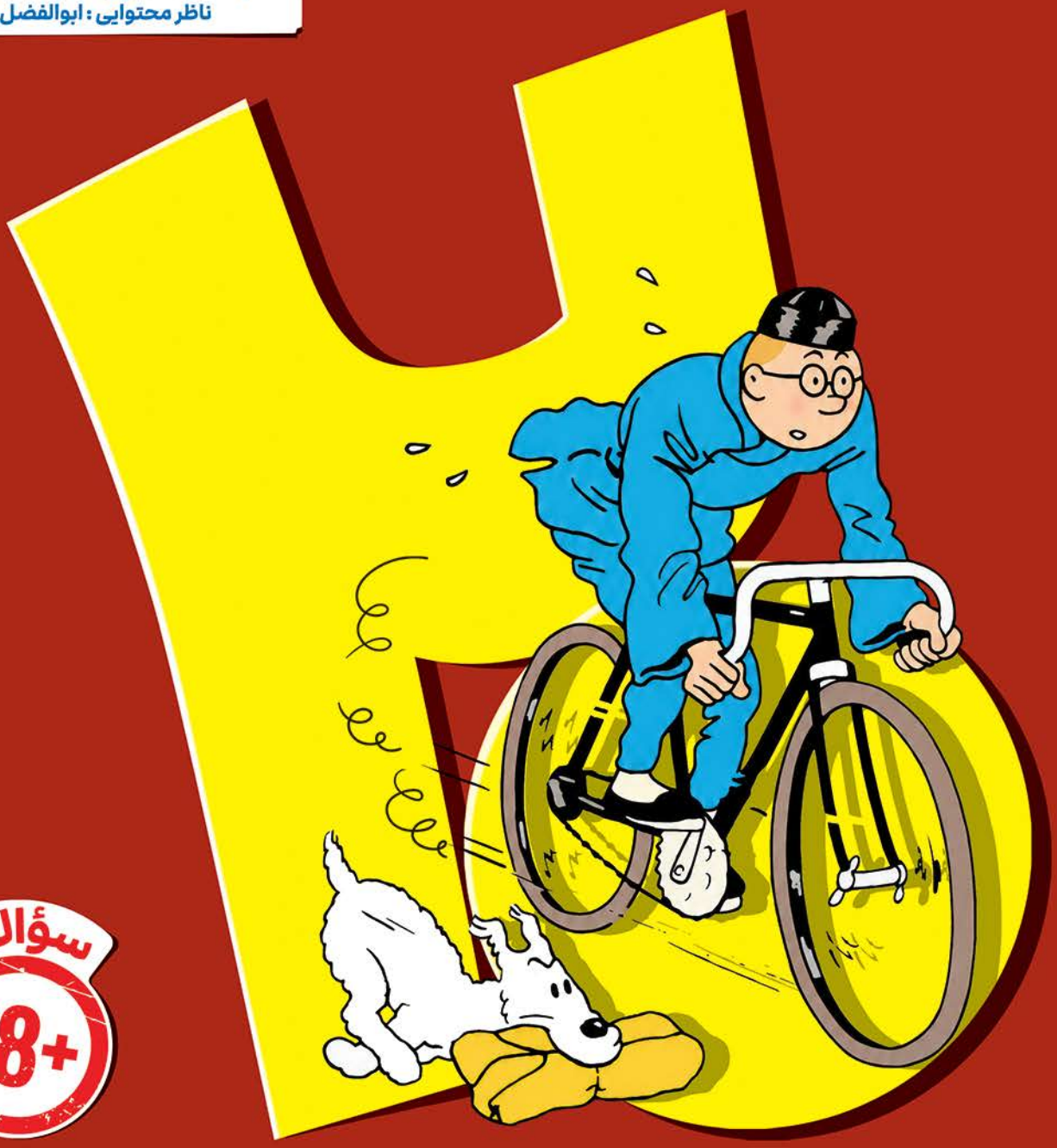
همایش ویژه شب امتحان

پایه دوازدهم

ماجرای بیست علوم و فنون ادبی ۳

سید سعید احمدپور مقدم - فاطمه اکران

ناظر محتوایی: ابوالفضل قاضی



سؤالات 18+



آشنایی با ماجرای بیست علوم و فنون دوازدهم خیلی سبز

۱ یک اِسکن، همه چیز در دسترس

اول از همه باید فعال‌سازی پنل کتاب رو انجام بدی تا به همهٔ محتواها و امکانات دسترسی داشته باشی.

گام اول

فقط کافیه QR Code کتاب رو اسکن کنی!

گام دوم

با شماره موبایلت وارد بشی.

گام سوم

کد اسکرچ رو بعد از خراشیدن، ثبت و فعال سازی کنی. (فقط برای بار اول)

حالا بریم ببینیم با فعال‌شدن پنل کتاب چیا گیرمون میاد!

۲ نسخهٔ دیجیتالی کتاب، کتابخوان خیلی سبز

با خرید نسخهٔ چاپی این کتاب، نسخهٔ دیجیتال اون هم در اختیار شما قرار می‌گیره تا بتونید در هر زمان و مکانی به محتوای کتاب دسترسی داشته باشید.

کتابخوان دیجیتال خیلی‌سبز به شما این امکان رو می‌ده که متناسب با سبک مطالعهٔ خودتون، از امکانات متنوعش استفاده کنید.

- هایلایت کردن و علامت گذاری
- یادداشت کردن
- امکان مطالعه در هر دستگاهی

PDF Reader

۳ همایش ویژهٔ شب امتحان

همهٔ دانش‌آموزها در هر سطحی که هستن، قبل از امتحان‌های نهایی (یا نوبت اول) نیاز دارن که یه معلم حرفه‌ای کار رو براشون جمع کنه! جواب این نیاز چیزی نیست جز همایش‌های شب امتحان خیلی‌سبز که ویژگی‌های زیر رو دارن:

- تدریس‌شده توسط بهترین دبیران
- تحلیل امتحان‌های نهایی سال‌های اخیر
- نکات مشاوره‌ای و پیش‌بینی سؤالات امتحان نهایی
- مرور کاربردی ویژهٔ امتحان نهایی
- بررسی تمام نکات مهم و پرکاربرد
- آموزش تشریحی‌نویسی



۴ کلاس‌های ویدئویی کامل

خیلی از دانش‌آموزها نیاز دارن که یه معلم حرفه‌ای مطالب رو بهشون درس بده. به همین خاطر ما تصمیم گرفتیم که به همراه این کتاب، به شما کلاس‌های ویدئویی هدیه بدیم تا از این نظر هم هیچ نگرانی‌ای نداشته باشید.



۵ فایل‌هاو Pdf های تکمیلی



امتحان‌های نهایی، خلاصه‌درس‌های موضوعی و ... تنها بخشی از محتواهای افزودهٔ این کتابه که کم‌کم براتون روی پنل کتاب آپلود می‌شه!

۶ نمونه سؤال‌های آزمون تشریحی خیلی‌سبز

آزمون‌های تشریحی خیلی‌سبز، پرمخاطب‌ترین آزمون‌های آزمایشی در کشور هستن! این آزمون‌ها باکیفیت‌ترین و شبیه‌ترین سؤال‌ها به امتحان‌های نهایی رو دارن و ما آرشیو این آزمون‌ها رو براتون در پنل کتاب قرار دادیم.

۷ ساختار کتاب اصلی در یک نگاه

حالا بریم ببینیم داخل کتاب چه خبره!

کتاب اصلی

درس ۱ ← درس ۲ ← ... ← درس ۱۲ ← پاسخ‌نامهٔ تشریحی

درس‌نامک ۱ ← سؤالات امتحانی درس‌نامک ۱ ← درس‌نامک ۲ ← سؤالات امتحانی درس‌نامک ۲ ← ... ← درس‌نامک آخر: نهایی‌جات ← سؤالات امتحانی

هر درس، بنا به محتوای آن به چند بخش کوچک‌تر تقسیم شده و هر بخش در قالب یک «درس‌نامک» ارائه می‌شود.

- مفیدنامه
- کتاب‌نامه
- حالا تو بگو
- از نهایی چه خبر
- می‌خوای بیشتر بدونی

شامل پاسخ خودارزیابی‌ها
کارگاه‌های تحلیل فصل
جدول تحلیل قلمروهای سه‌گانهٔ ابیات درس
مطالب کارآمد برای پاسخ‌گویی به سؤالات امتحان نهایی در هر درس

سؤالات «سرقت از فارسی»
«سرقت از کنکور» برای آمادگی بیشتر
سؤال‌های ستاره‌دار
بدون علامت برای تمرین بیشتر
سؤال‌های هجده پلاس

تیپ‌بندی‌شده و سطح‌بندی‌شده

۸ معرفی کادرها و آیکون‌های درس‌نامه

مفیدنامه

ابتدای هر درس، یک کادر داریم که توی این کادر، اول درس رو بهت معرفی می‌کنیم. بعدش یه سری مطالب مشاوره‌ای بهت می‌گیم شامل این‌که از اون درس، توی امتحان نهایی چه‌جوری سؤال مطرح می‌شه، کجاهای درس مهم‌تره، قلق‌های خوندنش چیه و ... . در انتهای این کادر هم یه جدول برات کشیدیم که مشخص کرده توی ۶ تا امتحان نهایی اخیر، از اون درس چند نمره سؤال اومده و بارم سؤالات چه‌جوری بوده. تازه اگه سؤالی از ابیات اون درس بوده ولی مرتبط به یه موضوع دیگه (مثلاً درس مربوط به مبحث عروض بوده، ولی از بیت‌هاش سؤال آرایه طرح شده) توی ستون‌های دیگهٔ همون جدول بهش اشاره کردیم.

کتاب‌نامه

می‌دونید که توی امتحان نهایی، مطالب کتاب درسی خیلی مهم هستن و یه جاهایی بهتره که دقیقاً خود متن کتاب رو، با همون کلمات و همون طرز بیان، بلد باشید. این‌جور جاها متن کتاب درسی رو دقیقاً توی یه کادر مجزا آوردیم و توضیحاتش رو بعد از کادر نوشتیم.

از نهایی چه خبر؟

یکی از مهم‌ترین سؤالاتی که ممکنه حین خوندن یه درس برات پیش بیاد اینه که: «خب، حالا از این مطلب توی امتحان چه‌جوری سؤال می‌دن؟» این کادر دقیقاً واسه جواب همین سؤاله. تیپ‌های مختلف طراحی سؤال از یه مبحث رو بهتون معرفی می‌کنه و یکی دو تا مثال از سؤالات امتحان نهایی هم براتون میاره و حل می‌کنه.

حالا تو بگو

این کادر رو ممکنه یک یا چند بار توی هر درس‌نامک ببینی. توی این کادر چند تا سؤال وجود داره که اولاً شبیه یه چک‌لیسته تا با حل‌کردنش متوجه بشی مطالب قبل رو خوب فهمیدی یا نه. ثانیاً سؤالاتش جوری طراحی‌شدن که مثل یه پل، سطح آموزشی درس‌نامه رو به سطح سنجشی سؤالات امتحانی پایان هر درس‌نامک وصل کنن.

می‌خوای بیشتر بدونی؟

بعضی از مطالب رو که بالاتر از سطح کتاب و امتحان نهایی هستن، ولی یادگیری مطالب رو براتون آسون‌تر یا کامل‌تر می‌کنن، توی این کادر میاریم.

نهایی‌جات

در انتهای هر درس و قبل از سؤال‌های امتحانی، یه کادر در قالب درس‌نامک می‌بینی به نام «نهایی‌جات» که پره از مطالب کاربردی واسه امتحان نهایی. از پاسخ خودارزیابی‌ها و کارگاه‌های تحلیل فصل بگیر، تا جداول تحلیل قلمروهای زبانی و ادبی و فکری تمام ابیاتی که توی هر درس اومدن. علاوه بر این‌ها کلی مطلب جوروواجور دیگه هم توی این درس‌نامک هست که خیلی به کارت میاد: تحلیل ابیات مهم کتاب فارسی برای درسای آرایه، جدول‌های خلاصه‌نویسی و موضوعی برای درسای تاریخ ادبیات، جدول وزن‌های رایج برای درس‌های عروضی، متن‌های مهم کتاب فارسی برای سؤالای سبک‌شناسی و تحلیل نظم و نثر و ...

توجه! نکته!

حواستون باشه

قاط نشه!

کاربرد این آیکون‌ها، از روی اسمشون کاملاً مشخصه. از این‌ها هم توی درس‌نامه‌هامون زیاد داریم و لازمه موقع دیدن هر کدومشون، با تمرکز بیشتر اون مطلب رو بخونید.

۹ معرفی آیکون‌های بخش سؤال‌های امتحانی کتاب اصلی

اول به این نکته توجه کنید که سؤال‌های امتحانی این کتاب، برای هر درسی، دو بخش داره: **بخش اول سؤال‌های امتحانی**، بعد از هر درس‌نامک که موضوعشون فقط از همون درس‌نامکه، تعدادشون کم‌تره و بهتره بلافاصله بعد از خوندن هر درس‌نامک، ابتدا این سؤال‌ها رو حل کنید.

بخش دوم سؤال‌های امتحانی، آخر هر درسه که شامل تمام موضوعات درس (همهٔ درس‌نامک‌ها) می‌شه، تعدادشون خیلی بیشتره و تیپ‌بندی شدن. برای رسیدن به تسلط کامل روی درس، حتماً به این سؤالات توجه کامل داشته باشید. حالا بریم سراغ آیکون‌هایی که توی سؤالات می‌بینی:

درست/نادرست | جای خالی | چندگزینه‌ای | کمانکی | کشف ارتباط | تشریحی

انواع و اقسام تیپ‌های سؤالی که ممکنه توی امتحان نهایی ببینی رو توی سؤالات آوردیم و سؤالات هر تیپ رو با آیکون مخصوص خودش طبقه‌بندی کردیم.

سرقت از فارسی در اصل، سؤالات امتحان نهایی (جز بخش تحلیل نظم و نثر) باید از ابیات کتاب علوم و فنون ادبی باشن، اما سابقه داشته که گاهی از ابیات کتاب فارسی هم سؤال طرح شده. اگر توی درسی حس کردیم که ممکنه ابیات سؤال‌خیزی در کتاب فارسی هم وجود داشته باشه، در یه بخش مجزا، سؤالاتی رو با این عنوان آوردیم.

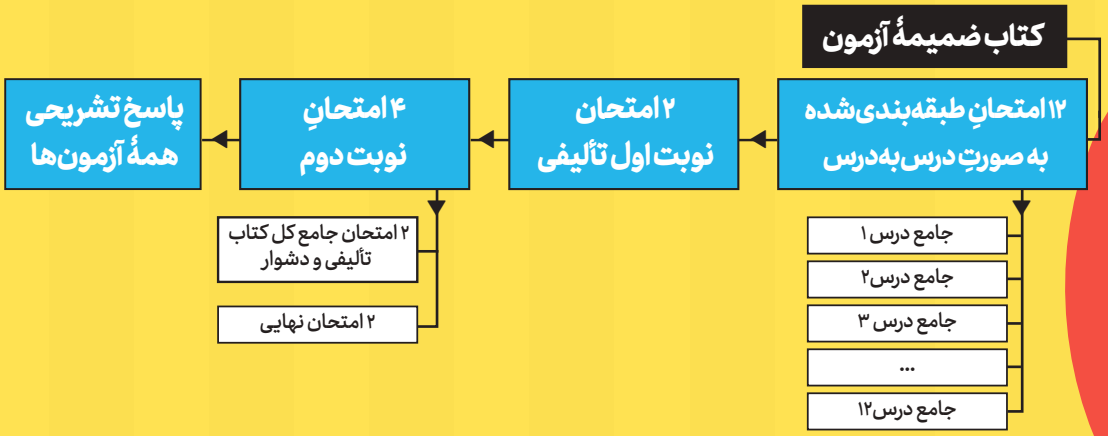
سرقت از کنکور سؤالات کنکور، معمولاً سخت‌تر از سؤالات امتحان نهایی هستن. برای دانش‌آموزایی که می‌خوان توی هر درس سؤالات فراتر از سطح امتحان نهایی هم ببینن، یه تعداد از سؤال‌های کنکورهای سال‌های قبل رو به صورت یه فایل در پنل کتاب قرار دادیم که برای دانلود اون‌ها می‌تونید QR Code کتاب رو اسکن کنید.

- علاوه‌بر تیپ‌بندی سؤال‌ها، اون‌ها رو براتون به‌صورت زیر سطح‌بندی هم کردیم:

آیکون	معرفی	توصیه
★ (۴۷۰ سؤال ستاره‌دار)	حداقل چیزی که یه دانش‌آموز باید برای امتحان نهایی بلد باشه!	اگه حال داری یا نداری، ضعیف هستی یا قوی، در هر صورت سؤال‌های ★ رو حتماً یاد بگیر.
(سؤال‌های بدون علامت)	این سؤال‌ها برای تثبیت یک ایدهٔ آموزشی طراحی شدن.	بعد از سؤال‌های ستاره‌دار برای تمرین بیشتر سؤال‌های بدون علامت رو حل کنید.
18+ (۹۷ سؤال هجده پلاس)	این سؤال‌ها سختن. اگه به کم‌تر از ۲۰ راضی نمی‌شی، برو سراغ سؤال‌ها.	اگه به اندازهٔ کافی تسلط پیدا کرده باشی، می‌تونی بری سراغ 18+ ها!

۱۰ ساختار کتاب ضمیمهٔ آزمون در یک نگاه

همون‌طور که می بینین همراه با این کتاب یه جلد ضمیمهٔ آزمون هم هدیه گرفتین! این کتاب شامل ۱۸ آزمونه و ساختارش به صورت زیر است:





دَرسنامه و سؤالاتِ امتحانِ



۱ تاریخ ادبیات قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دورهٔ بازگشت و بیداری)

مفیدنامه

معرفی: توی پایهٔ دهم و یازدهم، با تاریخ ادبیات فارسی از دوران پیش از اسلام آشنا شدی و دوره‌به‌دوره اومدی جلو تا رسیدی به سبک هندی. یکی دو قدم دیگه راه داری تا برسی به ادبیات همین دوره زمونه (معاصر). این یکی دو قدم رو، توی کتاب دوازدهم برمی‌داری. درس ۱، ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم رو بهت معرفی می‌کنه.

مشاوره: توی درس‌های تاریخ ادبیات، توجه به متن کتاب درسی خیلی‌خیلی مهمه، در این حد که گاهی جمله‌بندی یا دقیقاً خود کلمه‌ها و اصطلاحات به‌کاررفته در کتاب درسی (و نه کلمات مترادف یا نزدیک) در رسیدن به پاسخ صحیح مؤثرن. ما یه جاهایی که لازم بوده، متن کتاب درسی رو عیناً آوردیم و توضیحات تکمیلی رو جداگانه نوشتیم. پس خط‌به‌خط، جمله‌به‌جمله و گاهی حتی کلمه‌به‌کلمهٔ متن رو خوب خوب یاد بگیرین.
توی مباحث دورهٔ بازگشت، مطالب جدید خیلی‌زیاد نیستن. اما مطالب مربوط به دورهٔ بیداری همه‌شون جدیدن و باید ریز و جزئی بهشون دقت کنین، ضمن این‌که سعی کنین یه برداشت و تصویر ذهنی کلی هم از حال و هوای اون دوره به دست بیارین و بفهمین مردم اون زمان (مخصوصاً شاعرا) بیشتر چیا براشون مهم بوده.
یه نگاهی هم به سهم این درس توی آزمون‌های نهایی چند سال اخیر داشته باشین.

امتحان / مبحث	تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی	موسیقی شعر[۱]	زیبایی‌شناسی	نقد و تحلیل نظم و نثر
دی ۱۴۰۳	۰/۷۵ (۳×۰/۲۵)			۱
خرداد ۱۴۰۳	۱ (۴×۰/۲۵)			
شهریور ۱۴۰۳	۱ (۴×۰/۲۵)			
دی ۱۴۰۴	۱ (۴×۰/۲۵)			۱
خرداد ۱۴۰۴	۱ (۴×۰/۲۵)			۱/۵ (۱+۰/۵)
شهریور ۱۴۰۴				۱/۵ (۱+۰/۵)

درس‌نامک ۱ دورهٔ بازگشت

یادآوری سبک‌های شعر و نثر فارسی را به طور کلی می‌توان در قالب شکل زیر خلاصه کرد:

دوران پیش از اسلام ← سبک خراسانی ← سبک عراقی ← سبک هندی ← دورهٔ بازگشت و بیداری ← دورهٔ معاصر و انقلاب اسلامی

از صفویه تا قاجاریه!

سال گذشته، تا سبک هندی در دوران صفوی اومدیم جلو. بریم ببینیم بعداز صفویه چه خبر بوده.

کتاب‌نامه

از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، یعنی در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دورهٔ قاجار، رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی‌شود. در این دوره شاعران از سبک هندی روی برگردانده‌اند اما هنوز تأثیراتی از آن سبک و نیز مکتب وقوع در آثارشان مشاهده می‌شود. مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند، با همراهی چند تن دیگر از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.

۱- گاهی ممکنه یه درس، موضوعش یه چیزی باشه (مثلاً عروض)، ولی از ابیاتی که توی اون درس یا توی خودارزیابیش هست، سؤالی با موضوع دیگه (مثلاً آرایه) طرح شده باشه. توی جدول‌های ابتدای درس، هر سؤالی که از ابیات اون درس یا خودارزیابیش طرح شده باشه رو به تفکیک موضوع آوردیم.

پس یادتون باشه که بعد از حکومت صفوی و سبک هندی، دیگه تقریباً اتفاق مهمی توی ادبیات ایران نیفتاده و خبری نبوده تا دوران قاجار. توی این بخش از متن، اسم یه انجمن ادبی مهم هم اومد.

انجمن ادبی اصفهان
- *چه کسی تأسیسش کرد؟* ← مشتاق اصفهانی به همراه چند تن دیگر از ادیبان
- *چه زمانی تأسیس شد؟* ← در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند

دوران قاجار

- با روی کار آمدن سلسلهٔ قاجار و تثبیت حکومت مرکزی در ایران (چی شد؟) ← **بازگشت به شیوه و الگوی گذشتگان در ادبیات** پررونق‌تر از گذشته بود.

در این دوران، دو انجمن ادبی مهم فعالیت داشتند:

- **انجمن ادبی نشاط** ← *چه کسی تأسیسش کرد؟* ← عبدالوهاب نشاط

انجمن ادبی خاقان
- *رئیسش کی بود؟* ← فتحعلی‌شاه
- *کجا تشکیل شد؟* ← تهران
- *هدفش چی بود؟* ← رهایی‌بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ صفوی و دوره‌های بعد از آن
- *برای این هدف چه کردند؟* ← راهی جز تقلید آثار پیشینیان در پیش نگرفتند و به همین خاطر شعر را به دوران گذشته بازگرداندند و موجب پیدایش «**سبک بازگشت**» شدند.

- سبک بازگشت را می‌توان **حد واسط سبک هندی و سبک دورهٔ بعد، یعنی دورهٔ بیداری** دانست.

کتاب‌نامه

در ایجاد نهضت بازگشت ادبی عوامل زیر تأثیر داشتند:

۱ تاراج کتابخانهٔ اصفهان (علت) سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانهٔ سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود؛ (معلول)

۲ توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان؛

۳ تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیهٔ تزاری.

ادیبان این دوره، دیدن که ادبیات فارسی از اوافر دوران صفوی دیگه افت کرده و باید یه کاری براش کرد. حالا چی کار کردن؟ گفتن برگردیم به سبک‌های قبل از دوران صفوی (عراقی و خراسانی) و از اونا تقلید کنیم.

کتاب‌نامه

شاعران دورهٔ بازگشت به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی و رخوت حاکم بر ادبیات (علت)، به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند (معلول) و در سطوح زبانی، ادبی و فکری سبک خراسانی و عراقی را مورد توجه قرار دادند؛ به طوری که زبان، تخیل و اندیشه در این سبک، تکرار شنیده‌هاست.

شاعران دورهٔ بازگشت

- هاتف اصفهانی، از **معروف‌ترین** شاعران این عهد است.

شاعران دورهٔ بازگشت دو گروه مهم داشتند
- گروهی به قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و سلجوقی پرداختند ← از جمله افراد این گروه: **صبای کاشانی، قاآنی شیرازی، سروش اصفهانی** (سرواژهٔ «قصص» رو به خاطر بسپار، ق ← قاآنی، ص ← صبا، س ← سروش)
- گروه دیگر، غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی را پیش گرفتند ← شاعرانی مانند: **نشاط اصفهانی، فروغی بسطامی، مجمر اصفهانی** (سرواژهٔ «نفم» رو یادت نره، ن ← نشاط، ف ← فروغی، م ← مجمر)

خب یه سؤال! این شاعرا که فقط سبک قدیمی‌ها رو تقلید کردن، اهمیت کارشون (یا به طور کلی اهمیت سبک بازگشت) چیه؟

کتاب‌نامه

هر چند شاعران این دوره باعث نوآوری و تکامل قابل توجهی در شعر فارسی نشدند، اما از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند. اگر این نهضت به پا نشده بود، چه بسا زبان فاخر شعر فارسی دچار سستی و ضعف بیشتری می‌شد.

دو تن از شاعران دورهٔ بازگشت

	نام کامل	ویژگی‌ها	قالب‌های شعری	آثار
صبای کاشانی	فتحعلی‌خان صبای کاشانی	پرچمدار بازگشت ادبی شاخص‌ترین شاعر این دوره	مثنوی، قصیده، غزل	خداوندنامه (حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر ﷺ و دلیری‌های حضرت علی ؑ) گلشن صبا (به تقلید از بوستان سعدی) *تقلید از بوستانه، پس قالبش مثنویه!*
	نمونه‌ای از اشعار او: به نام خداوند بینش‌نگار / خردآفرین، آفرینش‌نگار			

	نام کامل	ویژگی‌ها	قالب‌های شعری	آثار
نشاط اصفهانی	میرزا عبدالوهاب نشاط	در نظم و نثر فارسی مهارت داشت.	اگرچه قصاید بلندی دارد، به ویژه از نظر غزل‌سرایی در بین هم‌روزگاران خود تا حدی کم‌نظیر است.	گنجینهٔ نشاط (مجموعهٔ آثار منظوم و منثور او)
	نمونهٔ اشعار (سرآغاز یکی از سروده‌های او): هوای خود چو نهادم، رضای او چو گزیدم / جهان و هر چه در او، جز به کام خویش ندیدم			

قاطی نشه! *این چهار تا شاعر رو به دلیل تشابه اسمی، اشتباه نگیرید:*

سروش اصفهانی ← از شاعران مکتب بازگشت که به سبک خراسانی و سلجوقی قصیده می‌سرود.

نشاط اصفهانی و مجمر اصفهانی ← از شاعران مکتب بازگشت که به سبک عراقی غزل می‌سرودند.

مشتاق اصفهانی ← مؤسس انجمن ادبی اصفهان

این دو تا توصیف رو هم با هم قاطی نکنید:

هاتف اصفهانی ← از معروف‌ترین شاعران دورهٔ بازگشت

صبای کاشانی ← شاخص‌ترین شاعر دورهٔ بازگشت

حالا تو بگو

۱- سروش اصفهانی با همراهی چند تن از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد. ☐ درست ☐ نادرست

۲- کدام انجمن، در زمان نادرشاه و کریم‌خان فعالیت می‌کرد؟ الف) انجمن ادبی اصفهان ب) انجمن ادبی نشاط

۳- تاراج کتابخانهٔ اصفهان و تضعیف ایران پس از شکست از روسیهٔ تزاری، مقدمهٔ چه اتفاقی در ادبیات فارسی شد؟ الف) ضعف و انحطاط ادبی ب) نهضت بازگشت

۴- قاآنی شیرازی جزء کدام گروه از شاعران دورهٔ بازگشت بود؟

۵- کدام شاعران دورهٔ بازگشت، از سبک حافظ و سعدی تقلید می‌کردند؟ (ذکر دو نام کافی است.)

پاسخ ۱ نادرست؛ سروش ✗ مشتاق ✓ ۲ گزینهٔ «الف» ۳ گزینهٔ «ب» ۴ شاعرانی که به سبک خراسانی و سلجوقی، قصیده‌سرایی می‌کردند.

۵ فروغی بسطامی، مجمر اصفهانی

از نهایی چه خبر؟

همین جا چندتا سؤال پشت سر هم از نمونه‌های امتحان نهایی ببینید تا هم از تیپ‌های مختلف سؤالا (صحیح و غلط، جای خالی و ...) یه ذهنیتی پیدا کنید، هم ببینید که گاهی کوچک‌ترین کلمات یا یه فعل ساده هم می‌تونن موضوع سؤال باشن.

۱- از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، رشد قابل توجهی در ادبیات ایران دیده می‌شود. (۰/۲۵) ☐ درست ☐ نادرست (دی ۱۴۰۲)

۲- صبای کاشانی پرچمدار بازگشت ادبی است. از آثار او می‌توان به ..... اشاره کرد. (۰/۲۵) الف) منشآت ب) خداوندنامه (خرداد ۱۴۰۰)

۳- صبای کاشانی یکی از آثار خود را به نام ..... به تقلید از بوستان سعدی در قالب شعری سرود. (۰/۲۵) (دی ۱۴۰۱)

۴- انجمن ادبی خاقان، برای رسیدن به هدف رهایی‌بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ صفوی و دوره‌های بعد از آن، چه راهی را در پیش گرفتند؟ (۰/۲۵) (شهریور ۱۴۰۲)

پاسخ ۱ نادرست (دیده نمی‌شود) ۲ گزینهٔ «ب» ۳ گلشن صبا ۴ از آثار پیشینیان تقلید کردند (و به همین خاطر، شعر را به دوران گذشته بازگرداندند).

سؤال‌های امتحانی درس نامک اول

■ **درستی یا نادرستی عبارت زیر را تعیین کنید.**

۱- انجمن ادبی خاقان برخلاف انجمن ادبی نشاط هم‌زمان با انجمن ادبی اصفهان تشکیل شد.

■ **جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.**

۲- مؤسس انجمن ادبی نشاط، ..... بود.

۳- زبان، تخیّل و اندیشه در سبک ..... تکرار شنیده‌هاست. هاتف اصفهانی از معروف‌ترین شاعران این عهد است.

۴- سبک بازگشت، حد واسط سبک ..... و سبک دورهٔ ..... است.

۵- هدف انجمن ادبی خاقان، رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ ..... و بعد از آن بود.

■ **پاسخ درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.**

۶- در دورهٔ بازگشت، افرادی مانند صبای کاشانی، قاآنی شیرازی و ..... (مجمر اصفهانی / سروش اصفهانی)، به تقلید از شاعران سبک ..... (عراقی / خراسانی و سلجوقی) پرداختند.

■ **گزینهٔ درست را انتخاب کنید.**

۷- کدام گزینه دربارهٔ نشاط اصفهانی، نادرست است؟

۱) بیت «هوای خود چو نهادم، رضای او چو گزیدم / جهان و هر چه در او، جز به کام خویش ندیدم» سرودهٔ اوست.

۲) حماسهٔ مذهبی خداوندنامه از آثار اوست. شاخص‌ترین شاعر دورهٔ بازگشت است.

۳) در نظم و نثر فارسی مهارت داشت. هرچند قصاید بلندی دارد، از نظر غزل‌سرایی در بین هم‌روزگاران خود تا حدی کم‌نظیر است.

■ **به سؤالات زیر پاسخ دهید.**

۸- در متن زیر، یک واژهٔ نادرست به کار رفته است. درست آن را بنویسید.

با روی کار آمدن سلسلهٔ صفویه و تثبیت حکومت مرکزی در ایران، بازگشت به شیوه و الگوی گذشتگان در ادبیات، پررونق‌تر از گذشته بود.

۹- پیامد پیروی از شاعران سبک کهن، در دورهٔ بازگشت چه بود؟

۱۰- انجمن ادبی خاقان در کجا فعالیت می‌کرد؟

درس نامک ۲ دورهٔ بیداری (زمینه‌های اجتماعی و وضعیت عمومی ادبیات) بازم دوران قاجار!

کتاب‌نامه

سفرهای شاهان قاجار به فرنگ، موجب آشنایی آنان با تحولات جهانی شد. در پی آن، تحصیل‌کردگان و روشن‌فکران ایران، هم‌گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، بیداری جامعهٔ ایرانی را سرعت بخشیدند. در کنار اندیشه‌های روشن‌فکران داخلی و خارجی، انتشار افکار آزادی‌خواهانه و تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان، کشور به سوی تحولی بزرگ سوق داده شد که روی به نوآوری و نوگرایی داشت؛ به این ترتیب در ایران حرکتی ایجاد شد که هم ضد استبداد و هم ضد استعمار بود. در نهایت، به صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین‌شاه در سال ۱۳۲۴ هـ. ق. انجامید.

موارد ۱ تا ۳، ویژگی‌های فکری شعر دورهٔ بازگشت بودن.

این پاراگراف خیلی مهم و پرنکته‌س، حواست باشه بهش. اگر هم دوس داشتی یه‌کم عمیق‌تر تحلیلش کنی، کادر بعدی رو ببین.

می‌خوای بیشتر بدونی؟

دیگه تقریباً همه می‌دونن که اوضاع ایران توی دورهٔ قاجار، از لحاظ اقتصادی و سیاسی و نظامی و ... اصلاً جالب نبود. این نابسامانی اوضاع و عقب‌موندگی مملکت، ذهن خیلی از متفکران، مثلاً ادبا رو مشغول کرده بود. مثلاً به این فکر کردن که باید مفاهیم جدید و دغدغه‌های اجتماعی و سیاسی مردم رو توی شعرها منعکس کنن. برای همین، بیشتر از این‌که به وجود صنایع ادبی و آرایه‌های مختلف و زیبایی‌های فنی شعر توجه کنن، به محتوای شعر توجه کردن که بازگوکنندهٔ مسائل و مشکلات مردم باشه. اینا باعث شد از سبک بازگشت که شیوهٔ قدیمی‌ای بود و به کار مسائل و دغدغه‌های اون روز نمی‌اومد، فاصله بگیرن.

برای تحلیل و فهمیدن شعر دورهٔ بیداری، توجه به مسائل اجتماعی و اتفاقات فرهنگی اون دوران خیلی مهمه. به کادر بعدی دقت کنید.

کتاب‌نامه

سفرهای شاهان قاجار به فرنگ، موجب آشنایی آنان با تحولات جهانی شد. در پی آن، تحصیل‌کردگان و روشن‌فکران ایران، هم‌گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، بیداری جامعهٔ ایرانی را سرعت بخشیدند. در کنار اندیشه‌های روشن‌فکران داخلی و خارجی، انتشار افکار آزادی‌خواهانه و تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان، کشور به سوی تحولی بزرگ سوق داده شد که روی به نوآوری و نوگرایی داشت؛ به این ترتیب در ایران حرکتی ایجاد شد که هم ضد استبداد و هم ضد استعمار بود. در نهایت، به صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین‌شاه در سال ۱۳۲۴ هـ. ق. انجامید.

حالا شاید برا تون جالب شده باشه که یهو چی شد این قدر آدما حساس شدن به اوضاع اجتماعی و فکر عقب‌موندگی مملکت افتادن و داستان بیداری جامعه پیش اومد. بعضی از مهم‌ترین دلایلش توی کادر بعدی اومده، خوب دل بده بهش:

کتاب‌نامه

عوامل زیر در بیداری جامعه مؤثر بودند:

۱ تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس؛ *(این مورد رو با «تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیهٔ تزاری» که از عوامل نهضت بازگشت ادبی بود اشتباه نگیری)*؛

۲ توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید؛

۳ کوشش‌های عباس‌میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه، در روی‌آوردن به دانش و فنون نوین؛

۴ اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل؛

۵ رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی؛

۶ تأسیس مدرسهٔ دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن.

وضعیت عمومی زبان و ادبیات

دربارهٔ وضعیت شعر و نثر و شاعران و نویسندگان دورهٔ بیداری، در درس‌نامک‌های بعد مفصل صحبت می‌کنیم، اما فعلاً برای این‌که یک تصور کلی از فضای ادبیات در آن دوره پیدا کنید، به توضیحات زیر دقت کنید:

- در دورهٔ بیداری، **شعرای آزادی‌خواه و گروهی از روشنفکران** به نقد شرایط موجود پرداختند ← (درنتیجه) فصل جدیدی در ادبیات فارسی پدید آمد. از جملهٔ این افراد: ملک‌الشعرای بهار، نسیم شمال، میرزا فتحعلی آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی بودند. نقدهای آنان، با مخالفت دولت همراه بود.
- به این نوع از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است، **«ادبیات بیداری»** یا **«ادبیات مشروطه»** گفته‌اند.

مهم‌ترین موضوعات مورد توجه در ادبیات بیداری	
مفاهیمی نو که ادبیات بیداری با ظهور آن‌ها شکل گرفت:	آزادی، وطن، قانون‌خواهی، مبارزه با استبداد و استعمار
مفاهیمی که در جایگاه بعدی قرار داشتند:	حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از نابسامانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه، سخن از حقوق زنان

قاط نشه! در این جدول، ابتدا موضوعات اصلی ادبیات دورهٔ بیداری گفته شد، سپس موضوعاتی که در جایگاه بعدی قرار داشتند. حواستان باشد که هر موضوع، مربوط به کدام جایگاه است.

حالا تو بگو

۱- کدام اتفاق از اواسط دوران قاجار شروع شد؟

الف) ورود اصطلاحات و لغات غربی در شعر ب) استقبال از شعر دورهٔ بازگشت

۲- کدام شخص، جزء کسانی بود که در دورهٔ بیداری به نقد شرایط موجود پرداخت؟

الف) هاتف اصفهانی ب) عبدالرحیم طالبوف

۳- ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی مانند ..... شکل گرفت.

الف) قانون‌خواهی ب) حقوق اجتماعی

۴- توجه به موضوعاتی مانند فراگیری علوم جدید، انتقاد از نابسامانی‌ها و ..... در جایگاه بعدی مورد توجه ادیبان دورهٔ بیداری بود.

الف) مبارزه با استبداد و استعمار ب) پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی

پاسخ: ۱ گزینهٔ «الف» ۲ گزینهٔ «ب» ۳ گزینهٔ «الف» ۴ گزینهٔ «ب»

از نهایی چه خبر؟

سؤال‌هایی که از این بخش‌ها میان، اگرچه تیپ‌های متنوعی دارن؛ اما همه‌شون مبتنی بر حفظ‌کردن دقیق و خط‌به‌خط نکات کتاب هستن.

کدام‌یک از عوامل زیر بر ادبیات عصر بیداری مؤثر نبود؟ (۰/۲۵) (شهریور ۹۹)

۱) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی ۲) تأسیس مدرسهٔ دارالفنون

۳) کوشش‌های عباس‌میرزا در روی‌آوردن به دانش و فنون نوین ۴) عدم توجه روشنفکران به شعر و شاعری

پاسخ: گزینهٔ «۴»

سؤال‌های امتحانی درس نامک دوم

■ **درستی یا نادرستی عبارت زیر را تعیین کنید.**

★ ۱۱- در متن زیر کدام جمله نادرست است؟ درست آن را بنویسید.

شاعران در دورهٔ بازگشت خود را وقف مردم کردند و به صور خیال و جنبه‌های شاعرانه بیش از محتوا توجه داشتند. آنان به این نتیجه رسیده بودند که در شعر باید تغییر و دگرگونی ایجاد شود تا بتواند مسائل و پدیده‌های تازه را در خود جای دهد.

(۱) (۲) (۳) (۴)

■ **گزینهٔ درست را انتخاب کنید.**

۱۲- مدرسهٔ دارالفنون را چه کسی تأسیس کرد؟

۱) امیرکبیر ۲) عباس‌میرزا

۱۳- فرمان مشروطیت با امضای کدام شاه قاجار صادر شد؟

۱) ناصرالدین‌شاه ۲) مظفرالدین‌شاه

■ **به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.**

۱۴- ادبیات بیداری با ظهور کدام مفاهیم نو شکل گرفت؟

★ ۱۵- چه عواملی در دورهٔ بازگشت، کشور را به سوی تحولی بزرگ سوق داد که روی به نوآوری و نوگرایی داشت؟

★ ۱۶- ۳ نفر از شاعران و روشنفکرانی را که در دورهٔ بیداری، به نقد شرایط موجود پرداختند، نام ببرید. موضع دولت نسبت به نقدهای آنان چه بود؟

۱۷- چه تعداد از موارد زیر، جزء عوامل مؤثر در بیداری جامعه بودند؟

«تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس ـ تاراج کتابخانهٔ اصفهان ـ توجه به ادبیات در دربار قاجاریه ـ رواج ترجمه و نشر کتاب‌های جهان اسلام ـ توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید»

درس نامک ۳ شعر دورهٔ بیداری

■ در این دوره، ادبیات ـ به ویژه شعر ـ برای آن‌که بتواند با تودهٔ مردم ارتباط برقرار کند ← (چی کارکرد؟) **زبان محاوره** را برگزید ← (که چی بشه؟) تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد.

توی درس نامک قبل، گفتیم که شعر بین مردم اومده بود و موضوعات جدیدی هم واردش شده بود. زبان دورهٔ بازگشت برای ارتباط با مردم عادی و پوشش‌دادن این موضوعات، هم زیادی فاخر بود و هم قدیمی! بنابراین شاعرا رفتن سمت زبون خودمونی و محاوره‌ای‌تر. این حرکت، باعث یه اتفاق مهم شد:

■ نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت.

توضیح مفصل‌تر جملهٔ بالا اینه که:

■ نویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند ← (چه جوری؟) برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را برمی‌گزیدند.

■ شعر از نظر آنان بیان هنرمندانهٔ واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود که ← از طریق روزنامه‌ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می‌گرفت.

■ در عصر بیداری، شعر و ادب در پایتخت (تهران) جلوهٔ بیشتری داشت ← (چرا؟) به دلیل **تمرکز عمدهٔ فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی** در تهران.

■ حتی روزنامهٔ **نسیم شمال** را که سید اشرف‌الدین ← (کجا؟) **در رشت** منتشر می‌کرد، **مردم تهران بیشتر می‌خواندند.**

■ **بعد از تهران**، تبریز از بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونقی برخوردار بود.

برخی از شاعران دورهٔ بیداری

این‌جا قراره با کلی شاعر و زندگی و آثارشون آشنا بشید. یکی از سؤال‌خیزترین بخش‌های این درس، همین‌جاس. خوب به ویژگی‌های هر شاعر و آثارش دقت کنید:

نام شاعر	شرح زندگی و جایگاه او	آثار و ویژگی‌های ادبی	نمونه‌ای از اشعار
محمدتقی بهار (ملک‌الشعرا)	■ با **زبان فارسی** و **ادبیات کهن** آشنایی عمیقی داشت. ■ علاوه بر آن، از مسائل روز جامعه نیز آگاهی داشت و این شناخت و توانمندی را در خدمت آزادی و وطن‌خواهی درآورد. ■ علاوه بر **تحقیق و تدریس در دانشگاه**، در حوزهٔ **سیاست و روزنامه‌نویسی** نیز فعالیت داشت.	■ او در **سبک خراسانی** با **زبانی حماسی** شعر می‌سرود. ■ از او در جایگاه **شاعر و پژوهشگر**، این آثار به جا مانده است: تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران / سبک‌شناسی / تاریخ تطوّر نظم فارسی / دیوان اشعار / تصحیح‌های ارزشمند و مقالات علمی	من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید

نام شاعر	شرح زندگی و جایگاه او	آثار و ویژگی‌های ادبی	نمونه‌ای از اشعار
ادیب‌الممالک فراهانی	■ نام او **میرزا محمدصادق امیری فراهانی** بود. ■ بعدها از جانب **مظفرالدین‌شاه** به **ادیب‌الممالک ملقب شد.** ■ فعالیت اصلی‌اش **روزنامه‌نگاری** بود. ■ **سردبیری روزنامهٔ مجلس** را برعهده داشت.	■ شعر ادیب از زندگی سیاسی او جدا نبود. ■ دیوان او شامل قصاید، ترجیع‌بندها و مسمّط‌هایی است که بسیاری از حوادث و اوضاع آن روزگار را بیان می‌کند. ■ وی در **قصیده** بیشتر از قالب‌های ادبی دیگر طبع‌آزمایی کرده است. ■ مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی در شعرش آشکارتر است.	جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن
سیداشرف‌الدین گیلانی	■ وی به نسیم شمال مشهور بود. ■ او توانست با شعرهای **ساده** و **عامیانه‌اش** در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند.	■ شعرهای او به **زبان ساده و طنزآمیز** بود. ■ در راه **مبارزه با استبداد** و **عشق به وطن** شعر می‌سرود. ■ اشعار او در روزنامهٔ «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید. ■ این اشعار در بیداری مردم بسیار مؤثر بود. **حواست باشه:** *قبلاً گفتیم که روزنامهٔ «نسیم شمال» در رشت منتشر می‌شد.*	از نمونه‌های **اشعار انتقادی** او شعر «ای قلم» است که با بیت زیر آغاز می‌شود: غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم
ایرج‌میرزا	■ در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود داشت، ولی **جایگاه خانوادگی** (او از نوادگان فتحعلی‌شاه قاجار بود) و **تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد.**	■ در به‌کارگیری **تعبیرات عامیانه** و آفریدن **اشعاری ساده و روان** مهارت بسیار داشت. ■ در **طنز**، **هجو** و **هزل** چیره‌دست بود. ■ از **شعرهای غربی** نیز **ترجمه‌هایی منظوم** پدید آورده است که در نوع خود **ابتکاری** محسوب می‌شود. قطعهٔ «قلب مادر» یکی از آن نمونه‌هاست که بیت اول آن را در ستون بعد می‌بینید.	داد معشوقه به عاشق پیغام که کند مادر تو با من جنگ
عارف قزوینی	■ شاعر وطنی ■ از **موسیقی‌دانان** بزرگ عهد مشروطیت ■ عرصهٔ هنر وی **تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای** بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت.	■ شعر عارف **ساده و دور از پیچیدگی** بود. ■ او مضامین **وطن‌دوستی** و **ستیز با نادانی** را با **آوازی زیبا و پرشور** می‌خواند. ■ سوز و شوری که در شعر عارف نمایان است ← نشونهٔ چیه؟ نشان از دردمندی و عشق او به میهن است.	این بیت از تصنیف معروف او انتخاب شده است: از خون جوانان وطن لاله دمیده از ماتم سرو قدشان سرو خمیده
فرخی یزدی	■ او را به سبب **آزادی‌خواهی** به **زندان** انداختند. ■ در دورهٔ **هفتم** مجلس، **نمایندهٔ مردم یزد** شد؛ ولی دست از اندیشه‌های پرشور آزادی‌خواهانه و وطن‌دوستانه برنداشت. ■ در نهایت **جانش را در راه آزادی فدا کرد.**	■ از **شاعران شاخص** این دوره است. ■ تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه **مسعود سعد** و **سعدی** بود. ■ آشنایی با **سعدی** طبع **فرخی را شکوفا ساخت.**	آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی دست خود ز جان شستم از برای آزادی
میرزادهٔ عشقی	■ نام او **سید محمدرضا میرزادهٔ عشقی بود.** ■ **شاعر، روزنامه‌نگار، نمایش‌نامه‌نویس و نظریه‌پرداز** دورهٔ مشروطیت ■ در روزنامه‌اش **«قرن بیستم»**، به افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن زمان پرداخت. ■ به دلیل جسارت و بی‌پروایی در بیان اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و وطن‌پرستانه‌اش، پیش از آن‌که به اوج شکوفایی برسد، **به دست رضاخان ترور شد.**	■ مهم‌ترین اثر عشقی نمایش‌نامهٔ منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلوی مریم» است.	گراین چنین به خاک وطن شب سحر کنم خاک وطن چورفت، چه خاکی به سر کنم؟

از نهایی چه خبر؟

سؤالات این بخش معمولاً نام آثار و روزنامه‌ها و توضیح شرح احوال افراد است.

۱- شعرهای سید اشرف‌الدین گیلانی در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن، در روزنامهٔ «قرن بیستم» چاپ می‌شد. (۰/۲۵) (خرداد ۱۴۰۱)

☐ درست ☐ نادرست

۲- هر کدام از شاعران زیر، سردبیری کدام‌یک از «روزنامه‌های دورهٔ بیداری» را برعهده داشتند؟ (۰/۲۵) (خرداد ۱۴۰۲)

الف) ادیب‌الممالک فراهانی

ب) میرزادهٔ عشقی

پاسخ ۱ نادرست؛ قرن بیستم ✗ نسیم شمال ✓ ۲ الف) روزنامهٔ مجلس ب) قرن بیستم

سؤال‌های امتحانی درس نامک سوم

■ **درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را تعیین کنید.**

۱۸- در عصر بیداری، به دلیل تمرکز بیشتر فعالیت‌های سیاسی در تهران، شعر و ادب بیشتر به شهر تبریز منحصر می‌شد.

۱۹- در شعر ادیب‌الممالک بیشتر مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی دیده می‌شود.

■ **جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.**

۲۰- در دورهٔ بیداری، نهضت ..... همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت.

۲۱- ادیب‌الممالک فراهانی در قالب ..... بیشتر از قالب‌های دیگر طبع‌آزمایی کرده است.

■ **گزینهٔ درست را انتخاب کنید.**

۲۲- در بیت زیر از عارف قزوینی، کدام‌یک از مفاهیم دورهٔ بیداری مشهود است؟

«فکری ای هم‌وطنان در ره آزادی خویش بنمایید که هر کس نکند، مثل من است»

۱) قانون‌خواهی ۲) وطن ۳) آزادی

۲۳- کدام‌یک از گزینه‌های داده‌شده مربوط به سرایندهٔ بیت زیر نیست؟

«من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید»

۱) از مسائل روز جامعه آگاهی داشت و این شناخت و توانمندی را در خدمت آزادی و وطن‌خواهی درآورد.

۲) شعرهای او به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن، در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.

۳) در سبک خراسانی با زبانی حماسی شعر می‌سرود.

۲۴- شاعر شعر «آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود زجان شستم از برای آزادی» تحت تأثیر کدام شاعران گذشته بوده است؟ (شبه‌نهایی اردیبهشت ۱۴۰۴)

۱) حافظ و سعدی ۲) سعدی و مسعود سعد ۳) مسعود سعد و سنایی ۴) سعدی و سنایی

■ **به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.**

۲۵- چرا نمی‌توان ایرج‌میرزا را در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار داد؟

۲۶- این توصیف دربارهٔ چه کسی است؟ «شاعر، روزنامه‌نگار، نمایش‌نامه‌نویس و نظریه‌پرداز دوران مشروطیت»

۲۷- شاعران ابیات زیر، به ترتیب، چه کسانی هستند؟

الف) گر این‌چنین به خاک وطن شب سحر کنم خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟

ب) جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن

پ) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

۲۸- فرخی یزدی تحت تأثیر کدام شاعران گذشته بود؟

۲۹- مضمون و محتوا و ویژگی زبانی در این سرودهٔ «عارف قزوینی» را بنویسید.

«منم که در وطن خویشتن غریبم و زین غریب‌تر که هم از من غریب‌تر وطنم

به هر کجا که قدم می‌نهم به کشور خویش دچار دزد اداری اسیر راهزنم

در این دیار چه خاکی به سر توانم کرد؟ به هر کجا که روم اوفتاده در لجنم»

۳۰- عبارت‌های زیر مربوط به کدام شاعر یا نویسندهٔ عصر بیداری است؟

الف) در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت.

ب) دیوان او شامل قصاید، ترجیع‌بندها و مسمط‌هایی است که بسیاری از حوادث و اوضاع آن روزگار را بیان می‌کنند.

پ) فعالیت اصلی‌اش روزنامه‌نگاری بود.

۳۱- یک نمونه نمایش‌نامهٔ منظوم را نام ببرید.

درس نامک ۴ نثر فارسی در قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دورهٔ بیداری)

■ در سال‌های انقلاب مشروطه، در نثر فارسی دگرگونی‌هایی به وجود می‌آید که (باعث چی می‌شه؟) نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد.

ازجملهٔ این دگرگونی‌ها:

- رواج و گسترش روزنامه‌نگاری
- روی‌آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا (*توی اروپا، ادبیات داستانی خیلی بیشتر از ایران رواج داشت.*)
- تغییر مخاطب نوشته‌ها (*گفتیم که توی ادبیات مشروطه، مخاطب نوشته‌ها غالباً تودهٔ مردم بودن.*)

پیشگامان نثر سادهٔ این دوره

- قائم‌مقام فراهانی
- ناصرالدین‌شاه قاجار
- عبدالرحیم طالبوف
- میرزا آقاخان کرمانی
- زین‌العابدین مراغه‌ای
- علامه دهخدا
- چند تن دیگر از نویسندگان

- نوشته‌های این نویسندگان به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک‌تر شده است.

موضوع‌ها و حوزه‌های ادبی نثر دورهٔ مشروطه

- روزنامه‌نگاری
- داستان‌نویسی
- نمایش‌نامه‌نویسی
- ترجمه
- تحقیقات ادبی و تاریخی

حالا بریم و هر کدوم از این حوزه‌ها رو مفصل‌تر توضیح بدیم.

روزنامه‌نگاری

- در سال‌های اول مشروطه، بیشتر نویسندگان مطالب خود را (چه جوری؟) ← **در قالب مقاله، در روزنامه‌ها** منتشر می‌کردند.
- روزنامه‌های پرشماری در این دوره انتشار یافت که دربردارندهٔ مطالب **سیاسی، اجتماعی** و گاه **علمی** بود.

مهم‌ترین روزنامه‌ها و مجلات آن دوران

- روزنامهٔ «صوراسرافیل» با مدیریت میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل
- روزنامهٔ «نسیم شمال» با مدیریت و نویسندگی سید اشرف‌الدین گیلانی
- مجلهٔ «بهار» که نشریه‌ای ادبی محسوب می‌شد، در سال‌های مشروطه به وسیلهٔ میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی (پدر پروین اعتصامی) منتشر شد.
- پس از مجلهٔ «بهار»، دو مجلهٔ «دانشکده» و «نوبهار» با مدیریت ملک‌الشعرای بهار به عرصهٔ ظهور رسیدند.

این دو روزنامه مسائل سیاسی، اجتماعی و... را با لحنی انتقادی و طنزآمیز بیان می‌کردند.

داستان‌نویسی

- داستان‌نویسی به شیوهٔ جدید (رمان‌نویسی)، در ادبیات کلاسیک فارسی **سابقه ندارد** و این نوع ادبی، محصول **یک قرن گذشته** است.
- **پیش** از انقلاب مشروطه، نویسندگان ایرانی نوشتن رمان (داستان بلند) به مفهوم امروزی را (چه جوری؟) ← از طریق ترجمهٔ رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند.
- در عصر مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی بود (چرا؟) ←

زیرا
- از سویی نوعی باستان‌گرایی و روحیهٔ کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آن‌ها حاکم بود.
- از سوی دیگر، به دلیل سیاست‌های رایج در جامعه، نگارش **رمان‌های تاریخی و اجتماعی سطحی** در قیاس با کارهایی مثل **روزنامه‌نویسی یا نوشتن رمان سیاسی، دردسر کم‌تری داشت.**

- بنا به این دلایل، جز تعداد اندکی رمان تاریخی، رمان دیگری نوشته نشد.

از رمان‌نویسان دورهٔ مشروطه

- محمدباقر میرزا خسروی با رمان «شمس و طغرا»
- میرزا حسن‌خان بدیع با دو اثر «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان»

نمایش‌نامه‌نویسی

نمایش‌نامه‌نویسی **نوع ادبی جدیدی** در ایران به شمار می‌رود و با این شکل غربی‌اش **در ادب کهن سابقه‌ای ندارد.**

(دقت کنید که برای رمان‌نویسی هم یه جملهٔ مشابه گفتیم.)

- در دورهٔ ناصرالدین‌شاه، **با رفت‌وآمد ایرانیان به اروپا**، این نوع ادبی هم رواج یافت. *(دقت کن ناصرالدین‌شاه و نمایش‌نامه هر دو اولشون «ن» داره.)*
- اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامهٔ فارسی پرداخت (کی بود؟) ← میرزا آقا تبریزی بود (چی نوشت؟) ← **چند نمایش‌نامهٔ کوتاه** تألیف کرد. این نمایش‌نامه‌ها به سبب انتشار برخی از آن‌ها در صدر مشروطه، تنها نمونهٔ ادبیات نمایشی در این دوره محسوب می‌شود.
- زبان این نمایش‌نامه‌ها، مانند نثر داستانی قبل از مشروطه، ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم است.

ترجمه

- فن ترجمه از عوامل مؤثر در رشد آگاهی و تحول اندیشهٔ ایرانیان در سال‌های **قبل از مشروطه** بود.
- ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران (چه جوری؟) ← با تأسیس چاپخانه (چه زمانی؟) ← در زمان فتحعلی‌شاه آغاز شد.
- از میان مهم‌ترین آثار ترجمه‌شده در این دوره می‌توان از «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی»، اثر جیمز موریه نام برد که میرزا حبیب اصفهانی آن را ترجمه کرده است.

تحقیقات ادبی و تاریخی

- تحقیقات ادبی و تاریخی، در محدودهٔ تاریخی مشروطه، **جاذبه‌ای نداشت** ← (چرا؟) به دلیل **اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر**.
- تنها اثر قابل توجه در این حوزه، «تاریخ بیداری ایرانیان» تألیف ناظم‌الاسلام کرمانی بوده که موضوع آن تاریخ مشروطه است.



برخی از نویسندگان دورهٔ مشروطه

قائم‌مقام فراهانی

- **از معروف‌ترین نویسندگان و سیاست‌مداران بزرگ** این دوره است که علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات نیز بسیار مؤثر بود.
- قبل از وی سبک نویسندگان فارسی با تکلف و تصنع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش
  - ← تکلف را در نثر از بین برد.
  - ← مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت.
  - ← موجب اقبال عامه به نثر گردید.
- عبارات کوتاه او نیز گاهی موزون و مسجّع‌اند.
- **احیاکنندهٔ نثر فارسی** است. *(از اون القاب مهمی که فوراک طرح سؤاله!)*
- منشآت مهم‌ترین اثر اوست.

متن زیر از اوست:

«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشتهٔ مراودت حضوری گسسته و شیشهٔ شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بَریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی، طایر مکاتبات را پر بسته و کلبهٔ مراودات را در بسته ...»

علّامه علی‌اکبر دهخدا

- از پیشگامان نثر جدید فارسی است. *(این پور عبارتا رو باید دقیق حفظ کنیدا)*
- شعر هم می‌سرود.
- وی با روزنامهٔ «صوراسرافیل» همکاری داشت و مجموعهٔ **نوشته‌های طنزآمیز سیاسی ـ اجتماعی** او با عنوان «چرند و پرند» در آن روزنامه منتشر می‌شد.
- او بعدها در **استانبول** روزنامهٔ «سروش» را منتشر کرد.
- او در رواج نثر ساده و عامیانه نقش مؤثری داشت. این نوع نثر بعدها در داستان‌های **محمدعلی جمال‌زاده** و **صادق هدایت** به کار رفت. *(پس یه پورایی می‌شه گفت دهخدا روی این دو نفر تأثیر داشته.)*
- حاصل پژوهش‌های او در فرهنگ‌نویسی، کتاب ارزشمند لغت‌نامه است که **مفصل‌ترین کتاب لغت زبان فارسی** محسوب می‌شود.
- «امثال و حکم» از دیگر آثار اوست.

نمونه‌ای از نثر او:

«ننـه، هـان! ایـن زمین روی چیه؟ روی شـاخ گاو. گاو روی چیه؟ روی ماهی. ماهی روی چیه؟ روی آب. آب روی چیـه؟ وای وای! الهی روده‌ات ببره، چه‌قدر حرف می‌زنی؟! حوصلم سر رفت! آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی! گفت نخور، عسل و خربزه با هم نمی‌سازند! نشنید و خورد. یک ساعت دیگر یارو را دید؛ مثل مار به خودش می‌پیچید. گفت: نگفتم نخور، این دوتا با هم نمی‌سازند؟ گفت: حالا که این دوتا خوب با هم ساخته‌اند که من یکی را از میان بردارند ... .»

حالا تو بگو

۱- در سال‌های اول مشروطه، بیشتر نویسندگان مطالب خود را در قالب داستان منتشر می‌کردند. ☐ درست ☐ نادرست

۲- رمان‌نویسی در ادبیات کلاسیک فارسی سابقه ندارد و محصول یک قرن گذشته است. ☐ درست ☐ نادرست

۳- نویسندهٔ «شمس‌الدین و قمر» کیست؟ الف) میرزا حسن‌خان بدیع ب) محمدباقر میرزا خسروی

۴- اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامهٔ فارسی پرداخت، که بود؟ الف) میرزا آقا تبریزی ب) ناظم‌الاسلام کرمانی

۵- مجلهٔ بهار به وسیلهٔ ..... منتشر شد.

۶- «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» اثر ..... است که ..... آن را ترجمه کرد.

۷- مدیریت هر کدام از این روزنامه‌ها، با چه کسی بود؟

الف) نسیم شمال

ب) صور اسرافیل

۸- چه نشریاتی با مدیریت ملک‌الشعرای بهار به عرصهٔ ظهور رسیدند؟

پاسخ: ۱ نادرست؛ داستان× مقاله در روزنامه‌ها✓ ۲ درست ۳ گزینهٔ «الف» ۴ گزینهٔ «الف» ۵ میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی ۶ جیمز موریه، میرزا حبیب اصفهانی ۷ الف) سید اشرف‌الدین گیلانی ب) میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل ۸ دانشکده، نوبهار

از نهایی چه خبر؟

از پیشگامان نثر جدید فارسی است که با روزنامهٔ ..... همکاری داشت و چرند و پرند را در روزنامهٔ ..... منتشر کرد. (۰/۲۵) (شبه‌نهایی اردیبهشت ۱۴۰۴)

۱) سروش ـ بهار ۲) صوراسرافیل ـ نسیم شمال ۳) صوراسرافیل ـ صوراسرافیل ۴) صوراسرافیل ـ سروش

پاسخ: گزینهٔ «۳»

راه حل: این متن دربارهٔ علامه دهخداست، بدون این‌که به اسم او اشاره کرده باشد.

سؤال‌های امتحانی درس نامک چهارم

■ **درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را تعیین کنید.**

۳۲- رواج و گسترش روزنامه به عنوان رسانه، در سال‌های انقلاب مشروطه جزء عواملی بود که نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق داد.

۳۳- دهخدا در رواج نثر ساده و عامیانه که بعدها در داستان‌های محمدعلی جمال‌زاده و صادق هدایت به کار رفت، نقش مؤثری داشت.

■ **جاهای خالی را با کلمات مناسب تکمیل کنید.**

۳۴- حاصل پژوهش‌های دهخدا در فرهنگ‌نویسی، کتاب ارزشمند ..... است.

۳۵- فن ..... از عوامل مؤثر در رشد آگاهی و تحوّل اندیشهٔ ایرانیان در سال‌های قبل از مشروطه بود.

۳۶- پیش از قائم‌مقام سبک نویسندگان فارسی با ..... همراه بود.

■ **به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.**

۳۷- ویژگی نوشته‌های پیشگامان نثر سادهٔ دورهٔ بیداری چیست؟

۳۸- عواملی که در سال‌های بیداری، نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد، کدام‌اند؟

۳۹- چرا تحقیقات ادبی و تاریخی در محدودهٔ تاریخی مشروطه، برای نویسندگان جاذبه‌ای نداشت؟

۴۰- متن زیر معرف کدام نویسنده است؟ یک اثر از او نام ببرید.

«او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت.»

۴۱- دو اثر از نویسندهٔ متن زیر نام ببرید.

«ننه، هان! این زمین روی چیه؟ روی شاخ گاو. گاو روی چیه؟ روی ماهی. ماهی روی چیه؟ روی آب. آب روی چیه؟ وای وای! الهی روده‌ات ببره، چه‌قدر حرف می‌زنی؟! حوصلم سر رفت!»

۴۲- مؤلف تنها اثر قابل توجه در حوزهٔ «تحقیقات ادبی و تاریخی» دوران مشروطه کیست و موضوع اثر او چیست؟

۴۳- حوزهٔ هر یک از آثار زیر را بنویسید.

الف) داستان باستان: **ب) نوبهار:**

درس نامک ۵ نهایی‌جات درس اول

بخش اول: خودارزیابی کتاب درسی

۱- چه عواملی در ایجاد نهضت بازگشت ادبی مؤثر بودند؟

۱) تاراج کتابخانهٔ اصفهان (که سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانهٔ سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود.) ۲) توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان ۳) تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیهٔ تزاری

۲- مهم‌ترین عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر ادبیات عصر بیداری را بررسی کنید.

۱) تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس ۲) توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید ۳) کوشش‌های عباس‌میرزا، ولیعهد فتحعلی‌شاه در روی‌آوردن به دانش و فنون نوین ۴) اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل ۵) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی ۶) تأسیس مدرسهٔ دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن

۳- درون‌مایه‌های ادبیات فارسی در دوران بیداری را بیان کنید.

مفاهیم اصلی ادبیات این دوره، آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار بود و مفاهیمی چون حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از نابسامانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان در جایگاه بعدی قرار داشتند.

۴- ویژگی‌های شعر هر یک از شاعران زیر را بنویسید:

فرخی یزدی ـ عارف قزوینی ـ ایرج‌میرزا

فرخی: تحت تأثیر شاعران گذشته به ویژه سعدی و مسعود سعد بود، شعرش سرشار از اندیشه‌های آزادی‌خواهانه و وطن‌پرستانه بود.

عارف قزوینی: شعرش ساده و دور از پیچیدگی بود. سوز و شور نمایان در شعر او، نشان از دردمندی و عشق او به میهن است. مضمون اشعارش وطن‌دوستی و ستیز با نادانی بود.
ایرج میرزا: در به‌کارگیری تعابیر عامیانه و آفریدن اشعار ساده و روان ماهر بود. در طنز، هجو و هزل چیره‌دست بود. اگرچه در شعرش اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، اما جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی او مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار بگیرد. او از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی کرده است که در نوع خود ابتکاری محسوب می‌شود.

۵- در شعر دورهٔ بیداری از نظر زبانی چه تحولاتی دیده می‌شود؟

در این دوره شعر برای آن‌که بتواند با تودهٔ مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد. به این ترتیب نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت و نویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند.

۶- نثر فارسی در دورهٔ بیداری چه تحولاتی یافت؟

به دلیل تحولات و دگرگونی‌هایی مانند رواج و گسترش روزنامه‌نگاری، روی‌آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب، نثر نوشته‌ها به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق پیدا کرد. کسانی چون قائم‌مقام فراهانی، علامه دهخدا و ... از پیشگامان نثر سادهٔ این دوره بوده‌اند و نوشته‌های آنان به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک‌تر شده است.

۷- دو تن از پیشگامان رمان‌نویسی قبل از مشروطه را نام ببرید و از هر کدام اثری بنویسید.

محمدباقر میرزا خسروی ← شمس و طغرا / میرزا حسن‌خان بدیع ← «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان»

۸- توضیح دهید قائم‌مقام فراهانی در حوزهٔ نثر فارسی چه جایگاهی دارد؟

قبل از قائم‌مقام سبک نویسندگان فارسی با تکلّف و تصنّع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش، تکلّف در نثر را از بین برد و مسائل عصر را با زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت و موجب اقبال عامه به نثر گردید. قائم‌مقام احیاکنندهٔ نثر فارسی است.

بخش دوم: جدول‌های موضوعی

انجمن‌های ادبی

نام	مؤسس	توضیحات
انجمن ادبی اصفهان	مشتاق اصفهانی و چند تن از ادیبان	در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند
انجمن ادبی نشاط	عبدالوهاب نشاط	در زمان روی کار آمدن سلسلهٔ قاجار
انجمن ادبی خاقان	فتحعلی‌شاه	هدف: رهایی‌بخشیدن شعر فارسی از انحطاط شیوه: در پیش گرفتن راه پیشینیان

شاعران

نام شاعر	دوره	توضیحات
هاتف اصفهانی	بازگشت	از معروف‌ترین شاعران این عهد
صبای کاشانی	بازگشت	قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی ـ پرچمدار بازگشت ادبی ـ شاخص‌ترین شاعر این دوره ـ آثار او: گلشن صبا (به تقلید از بوستان) و خداوندنامه (حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبرﷺ و دلیری‌های حضرت علی علیه‌السلام)
قاآنی شیرازی	بازگشت	قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی
سروش اصفهانی	بازگشت	قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی
نشاط اصفهانی	بازگشت	غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی ـ قصاید بلندی دارد، اما در غزل‌سرایی میان هم‌روزگارانش کم‌نظیر است. مجموعهٔ آثار منظوم و منثور او ← گنجینهٔ نشاط
فروغی بسطامی	بازگشت	غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی
مجمر اصفهانی	بازگشت	غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی
محمدتقی بهار	بیداری	آشنایی با ادبیات کهن و مسائل روز ـ سرایش در سبک خراسانی با زبانی حماسی ـ محقق و مدرس دانشگاه ـ سیاست‌مدار و روزنامه‌نویس ـ آثار او: تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران ـ سبک‌شناسی ـ تاریخ تطور نظم فارسی ـ دیوان اشعار ـ تصحیح‌های ارزشمند و مقالات علمی بسیار
ادیب‌الممالک فراهانی	بیداری	میرزا محمدصادق امیری فراهانی ـ ملقب به ادیب‌الممالک توسط مظفرالدین‌شاه ـ روزنامه‌نگار ـ سردبیر روزنامهٔ مجلس ـ دیوان او شامل قصاید، ترجیع‌بندها و مسمّط‌هایی با موضوع حوادث و اوضاع آن روزگار ـ بیشتر قصیده می‌سرود ـ مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی در شعرش آشکارتر است.

شاعران		
نام شاعر	دوره	توضیحات
سید اشرف‌الدین گیلانی	بیداری	مشهور به نسیم شمال ـ با شعرهای ساده و عامیانه‌اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کرد. ـ شعرهای او به زبان ساده و طنزآمیز، در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامهٔ «نسیم شمال» چاپ می‌شد و در بیداری مردم بسیار مؤثر بود.
ایرج‌میرزا	بیداری	ماهر در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعار ساده و روان ـ چیره‌دست در طنز، هجو و هزل ـ علی‌رغم اندیشه‌های نوگرایانه در شعر، به دلیل جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی‌اش جزء شاعران آزادی‌خواه مشروطه نبود. ـ ترجمه‌هایی منظوم از شعرهای غربی دارد.
عارف قزوینی	بیداری	شاعر وطنی و موسیقی‌دان بزرگ مشروطیت ـ تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی او در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت ـ شعر او ساده و دور از پیچیدگی بود. ـ مضامین وطن‌دوستی و ستیز با نادانی را با آوازی پرشور می‌خواند.
فرخی یزدی	بیداری	از شاعران شاخص این دوره ـ به سبب آزادی‌خواهی به زندان افتاد. ـ تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود. ـ آشنایی با سعدی طبع او را شکوفا ساخت. ـ در دورهٔ هفتم مجلس، نمایندهٔ مردم یزد شد. ـ جانش را در راه آزادی فدا کرد.
سید محمدرضا میرزادهٔ عشقی	بیداری	شاعر، روزنامه‌نگار، نمایش‌نامه‌نویس و نظریه‌پرداز دورهٔ مشروطه ـ در روزنامه‌اش «قرن بیستم» به افشاگری اعمال پلید رجال خائن آن زمان پرداخت. ـ به دلیل جسارت و بی‌پروایی در بیان اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و وطن‌پرستانه‌اش، پیش از آن‌که به اوج شکوفایی برسد، به دست رضاخان ترور شد. ـ مهم‌ترین اثر او نمایش‌نامهٔ منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلوی مریم» است.

نویسندگان عصر مشروطه		
نام	آثار	توضیحات
محمدباقر میرزا خسروی	شمس و طغرا	
میرزا حسن‌خان بدیع	شمس‌الدین و قمر داستان باستان	
میرزا آقا تبریزی		اولین نمایش‌نامه‌های فارسی را نوشت. چند نمایش‌نامهٔ کوتاه تألیف کرد که زبان آن‌ها ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم است.
میرزا حبیب اصفهانی	ترجمهٔ «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی»	اصل این کتاب، تألیف جیمز موریه است.
قائم‌مقام فراهانی	منشآت	از معروف‌ترین نویسندگان و سیاست‌مداران این دوره ـ قبل از وی سبک نویسندگان فارسی با تکلّف و تصنع همراه بود. ـ او با تغییر سبک نگارش، تکلّف را از بین برد. ـ مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت. ـ موجب اقبال عامه به نثر شد. ـ عبارات کوتاه او نیز گاه موزون و مسجّع‌اند. ـ قائم‌مقام احیاکنندهٔ نثر فارسی است.
علامه علی‌اکبر دهخدا	لغت‌نامه امثال و حکم	از پیشگامان نثر جدید فارسی است. ـ شعر هم می‌سرود. ـ مجموعهٔ نوشته‌های طنزآمیز سیاسی ـ اجتماعی او با عنوان «چرند و پرند» در روزنامهٔ «صور اسرافیل» منتشر می‌شد. بعدها در استانبول روزنامهٔ «سروش» را منتشر کرد. ـ در رواج نثر ساده و عامیانه که بعدها در داستان‌های جمال‌زاده و هدایت به کار رفت، نقش مؤثری داشت. ـ «لغت‌نامه» که حاصل پژوهش‌های او در فرهنگ‌نویسی است، مفصل‌ترین کتاب لغت زبان فارسی است.

شاهنامه!

- **نادرشاه:** در زمان او انجمن ادبی اصفهان شکل گرفت.
- **کریم‌خان:** در زمان او و نادرشاه، مشتاق اصفهانی به همراه تنی چند از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.
- **فتحعلی‌شاه:** ریاست انجمن ادبی خاقان را به عهده داشت، ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران با تأسیس چاپخانه در زمان او آغاز شد، ایرج‌میرزا هم از نوادگان او بود.
- **عباس‌میرزا:** ولی‌عهد فتحعلی‌شاه بود.
- **ناصرالدین‌شاه:** در زمان او با رفت و آمد ایرانیان به اروپا نمایش‌نامه‌نویسی رواج یافت. از پیشگامان نثر سادهٔ فارسی در دورهٔ قاجار بود. از آغاز سلطنت او تا پدیدآمدن مشروطیت، نثر فارسی به سمت سادگی و روانی پیش رفت.
- **مظفرالدین‌شاه:** مشروطیت با امضای او در سال ۱۳۲۴ هـ. ق. صادر شد. به میرزا محمدصادق امیری فراهانی، لقب ادیب‌الممالک داد.
- **رضاشاه:** میرزادهٔ عشقی در دورهٔ او ترور شد.

بخش سوم: تحلیل ابیات درس اول

تحلیل ابیات درس (قلمروهای سه‌گانه)			
بیت	قلمروزبانی	قلمروادبی	قلمروفکری
به نام خداوند بینش نگار خردآفرین، آفرینش نگار (صبای کاشانی)	بینش: بصیرت، بینایی	اشتقاق: آفرینش، آفرین بحر: متقارب مثمن محذوف[1]	**معنی:** به نام خداوندی که بصیرت، خرد و تمام هستی را آفرید.
هوای خود چو نهادم، رضای او چو گزیدم جهان و هرچه در او، جز به کام خویش ندیدم (نشاط اصفهانی)	سادگی و روانی زبان	کنایه: به کام دیدن ← طبق میل و آرزوی خود دیدن سجع: نهادم، گزیدم	**معنی:** زمانی که امیال و خواسته‌های خود را کنار گذاشتم و رضایت و خواست دوست را انتخاب کردم، جهان به کام من شد. **مفهوم محوری:** ترجیح دادن خواست معشوق به خواست خویشتن
من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید (ملک‌الشعرای بهار)		استعارهٔ مکنیّه: مشبّه (من، شاعر) + ویژگی‌های مشبّهٌ‌به (قفس، آزادی)	**مفهوم محوری:** شاعر، بدون آن‌که درخواست و امیدی برای آزادی داشته باشد، حداقل دلخوشی‌ها را طلب می‌کند (این شعر، در ادامه محتوای اجتماعی و ظلم‌ستیزی پیدا می‌کند).
جنگ ننگ است در شریعت من جز پی پاس دین و حفظ وطن (ادیب‌الممالک فراهانی)	شریعت: راه و روش، آیین و مذهب پاس: حفظ و نگه‌داری	جناس: جنگ، ننگ	**معنی:** در راه و روش من جنگ، عیب و عار است، مگر این‌که برای نگه‌داری از دین و وطن باشد.
غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم (سید اشرف‌الدین گیلانی)	زبان عامیانه و ساده است و کلمهٔ «غلغل» به شعر لحن محاوره‌ای داده.	تشخیص: سخن‌گفتن با قلم واج‌آرایی: صامت (ق، غ) تلمیح: به سورهٔ قلم بحر: رمل مثمن محذوف	**معنی:** ای قلم، با نوشته‌های خود در تهران شور و جنبش ایجاد کرده‌ای و به خوبی از دین و قرآن دفاع می‌کنی. **مفهوم محوری:** اهمیت نقش قلم (آگاهی‌رسانی) و حمایت از مقدسات. در ادامه، این شعر هم مضمونی سیاسی در ستایش آزادی پیدا می‌کند.
داد معشوقه به عاشق پیغام که کند مادر تو با من جنگ (ایرج میرزا)	زبان ساده و عامیانه است.	قالب: قطعه	**مفهوم محوری:** ستایش جایگاه مادر و عشق او
از خون جوانان وطن لاله دمیده از ماتم سرو قدشان سرو خمیده (عارف قزوینی)	ماتم: غم، عزا دمیده: روییده	حسن تعلیل: آوردن دلیل شاعرانه برای روییدن لاله تشبیه: سرو قد (تشبیه بلیغ) واژه‌آرایی: سرو	**معنی:** از جاری‌شدن خون جوانانی که در راه دفاع از وطن کشته شده‌اند، روی زمین لاله رشد کرده است و سروها، از ماتم قد رشید این جوانان، خمیده شده‌اند.
آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی دست خود ز جان شستم از برای آزادی (فرخی یزدی)	سر، پا، دست: شبکهٔ معنایی	تضاد: سر، پا تناسب: سر، پا، دست کنایه: سر به پای چیزی نهادن ← خود را فدا یا وقف چیزی کردن، دست از جان شستن ← آمادگی برای جان‌فشانی تشخیص: پای آزادی	**معنی:** هنگامی که وجود خود را وقف آزادی کردم، در این راه آمادهٔ جان‌فشانی شدم.
گر این چنین به خاک وطن شب سحر کنم خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟ (میرزادهٔ عشقی)	زبان ساده، عامیانه و نزدیک به محاوره	تضاد: شب، سحر کنایه: خاک وطن چو رفت ← وقتی کشور شکست خورد و به دست بیگانه افتاد / چه خاکی به سر کنم ← چه چاره‌ای بیندیشم؟ واژه‌آرایی: خاک جناس: سحر، سر	**معنی:** اگر با این وضعیت، در کشورم روزگار بگذرانم، اگر وطن به دست بیگانه افتاد، چه چاره‌ای بیندیشم؟ **مفهوم محوری:** وطن‌دوستی

۱- با مفهوم بحر در درس ۱۲ آشنا خواهید شد.

سؤال‌های امتحانی

درست / نادرست **تعیین کنید کدام عبارت درست و کدام‌یک نادرست است.**

۴۴- هدف انجمن ادبی خاقان، رهایی شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ صفوی و بعد از آن بود.

۴۵- مشتاق اصفهانی، در زمان فتحعلی‌شاه، با همراهی چند تن از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد. (داخل و خارج دی ۱۴۰۳)

۴۶- در ادبیات دورهٔ بازگشت و بیداری، به ویژه شعر، نهضت پیچیده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت. (خارج خرداد ۱۴۰۱)

۴۷- نگارش رمان‌های تاریخی و اجتماعی سطحی در عصر مشروطه مانند روزنامه‌نویسی یا نوشتن رمان سیاسی، دردسر کمی داشت.

۴۸- روزنامهٔ «نسیم شمال» با مدیریت و نویسندگی میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل اداره می‌شد. (داخل و خارج خرداد ۱۴۰۴)

۴۹- میرزادهٔ عشقی در روزنامه‌اش «مجلس» به افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن زمان پرداخت. (خارج خرداد ۱۴۰۲)

۵۰- گروهی از شاعران دورهٔ بازگشت به غزل‌سرایی به سبک شاعران کهن خراسانی و عهد سلجوقی پرداختند.

۵۱- شاعران دورهٔ بازگشت باعث نوآوری و تکامل شعر فارسی شدند و توانستند زبان شعر را از حالت سستی که در اواخر سبک هندی در آن به وجود آمده بود، نجات بخشند.

۵۲- ترجمهٔ آثار اروپایی در ایران با ایجاد چاپخانه در زمان ناصرالدین‌شاه آغاز شد.

۵۳- آشنایی فرّخی با مسعود سعد، طبع فرخی را شکوفا ساخت.

۵۴- کدام‌یک از عبارت‌های زیر درست و کدام نادرست است؟ (خرداد ۱۴۰۱)

الف) شعرهای سید اشرف‌الدین گیلانی در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامهٔ «قرن بیستم» چاپ می‌شد.

ب) شاعران دورهٔ بازگشت ادبی از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند.

۵۵- در متن زیر یک واژهٔ نادرست به کار رفته است. آن را مشخّص کنید و درست آن را بنویسید.

گروهی از شاعران دورهٔ بازگشت قصیده‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی را پیش گرفتند. شاعرانی مانند نشاط اصفهانی، فروغی بسطامی و مجمر اصفهانی از این گروه‌اند.

۵۶- کدام‌یک از جمله‌های مشخص‌شده دربارهٔ نمایش‌نامه‌نویسی، در دورهٔ بیداری نادرست است؟ (داخل و خارج شهریور ۱۴۰۳)

نمایش‌نامه‌نویسی در ایران نوع ادبی جدیدی به شمار می‌رود (۱) و با این شکل غربی‌اش در ادب کهن سابقه دارد. (۲) در دورهٔ ناصرالدین‌شاه رواج یافت. (۳) اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامهٔ فارسی پرداخت، میرزا آقا تبریزی بود. (۴)

۵۷- کدام‌یک از چهار جملهٔ مشخص‌شده دربارهٔ زندگی «علی‌اکبر دهخدا» نادرست است؟ (خرداد ۱۴۰۳)

از پیشگامان نثر جدید فارسی است. (۱) شعر هم می‌سرود (۲) و با روزنامهٔ صور اسرافیل همکاری داشت. (۳) مجموعهٔ چرند و پرند را در روزنامهٔ سروش منتشر می‌کرد. (۴)

جای خالی **جاهای خالی را با واژه‌های مناسب کامل کنید.**

۵۸- در دورهٔ بیداری، بعد از تهران ..... بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونقی داشت.

۵۹- میرزادهٔ عشقی در روزنامهٔ ..... به افشاگری اعمال پلید و مقاصد شوم رجال خائن زمان پرداخت. (خارج خرداد ۱۴۰۱)

۶۰- در عصر مشروطه، بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های ..... بود. (شهریور ۹۹)

۶۱- در دورهٔ بیداری «سید اشرف‌الدین گیلانی» به ..... مشهور بود. (شهریور ۱۴۰۲)

۶۲- از میان مهم‌ترین آثار ترجمه‌شدهٔ دورهٔ بیداری، کتاب «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» اثر ..... است که میرزا حبیب اصفهانی آن را ترجمه کرده است. (خارج خرداد ۱۴۰۲)

۶۳- مهم‌ترین اثر «میرزادهٔ عشقی» نمایش‌نامهٔ منظوم ..... است. (ذکر نام اثر) (شهریور ۱۴۰۱)

۶۴- در دوران مشروطه نشریهٔ ادبی «بهار» با مدیریت ..... منتشر می‌شد. (دی ۱۴۰۱)

۶۵- تنها اثر قابل توجه در زمینهٔ تحقیقات ادبی و تاریخی دورهٔ بیداری، کتاب ..... است. (دی ۱۴۰۱)

۶۶- اوّلین کسی که در ایران به نوشتن ..... پرداخت، میرزا آقا تبریزی بود.

۶۷- بیت زیر نمونه‌ای از اشعار ..... سید اشرف‌الدین گیلانی (نسیم شمال) است. (شهریور ۹۹)

«غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم»

۶۸- انجمن ادبی خاقان به ریاست ..... در ..... تشکیل شد.

★ ۶۹- فرّخی یزدی، تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه ..... و ..... بود.

۷۰- ملک‌الشعرای بهار، شعر را با زبانی ..... و به سبک ..... می‌سرود.

۷۱- فعالیت اصلی ادیب‌الممالک فراهانی ..... بود و سردبیری ..... را بر عهده داشت.

کمانکی پاسخ درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

۷۲- تنها اثر قابل توجه در محدودهٔ تحقیقات ادبی و تاریخی دورهٔ مشروطه (تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران ـ تاریخ بیداری ایرانیان) است. (داخل و خارج شهریور ۱۴۰۴)

★ ۷۳- در اواسط دورهٔ قاجار، شاعران خود را وقف مردم کردند و به (محتوا ـ جنبه‌های شاعرانه) بیش از صور خیال توجه داشتند. (دی ۱۴۰۳)

۷۴- از معروف‌ترین نویسندگان و سیاست‌مداران بزرگ دورهٔ بیداری که با تغییر سبک نگارش، تکلّف را در نثر از بین برد. (ادیب‌الممالک فراهانی ـ قائم‌مقام فراهانی) (داخل و خارج خرداد ۱۴۰۴)

۷۵- صبای کاشانی پرچمدار بازگشت ادبی است. از آثار او می‌توان به (منشآت ـ خداوندنامه) اشاره کرد. (شهریور ۱۴۰۰)

۷۶- اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامهٔ فارسی پرداخت، (میرزا آقا تبریزی ـ میرزا جهانگیرخان صور اسرافیل) بوده است. (خرداد ۱۴۰۰)

★ ۷۷- متن زیر از کتاب «منشآت» اثر «قائم‌مقام فراهانی» است. نوع نثر عبارات کوتاه آن، (عامیانه ـ مسجّع) است. (خرداد ۱۴۰۱)

«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشتهٔ مراودت حضوری گسسته و شیشهٔ شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، طایر مکاتبات را پر بسته و کلبهٔ مراودات را در بسته.»

چندگزینه‌ای گزینهٔ درست را انتخاب کنید.

۷۸- کدام مورد را می‌توان آغازگر رمان‌نویسی در دورهٔ پیش از انقلاب مشروطه دانست؟ (خرداد ۱۴۰۳)

۱) ترجمهٔ رمان‌های تاریخی ۲) ترجمهٔ رمان‌های اجتماعی

۷۹- کدام‌یک از جمله‌های زیر درست است؟

۱) «فتحعلی‌خان صبای کاشانی» پرچمدار بازگشت ادبی است. ۲) «میرزادهٔ عشقی» پرچمدار بازگشت ادبی است.

★ ۸۰- کدام بیت را می‌توان نمونهٔ سرودهٔ انتقادی دورهٔ بیداری به شمار آورد؟ (شهریور ۱۴۰۲)

۱) پرستش به مستی است در کیش مهر برون‌اند زین جرگه، هشیارها

۲) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم

۸۱- در کدام بیت، نام مجلّه‌ای با مدیریت ملک‌الشعرای بهار دیده می‌شود؟

۱) چون امن شد ایران به ره علم کمر بست دانشگه و دانشکده بگشود و دبستان

۲) گو شمع میارید در این جمع که امشب در مجلس ما ماه رخ دوست تمام است

۸۲- با توجه به ویژگی‌های زبانی، مشخص کنید کدام‌یک از متن‌ها متعلّق به علّامه علی‌اکبر دهخدا است؟

۱) به شکر این‌که از دامی چنین رمیده و به مقامی چنان رسیده، از کار متوقفین غافل نماند و لوازم حسن عمل عاطل نگذارد؛ شرفیابی خود را با محرومی بسنجد و به حکم و انصاف از نقش احکام ما نرنجد.

۲) والله آدم در کار مردم این روزگار حیران است. معلوم نمی‌شود عاقل‌اند، معلوم نمی‌شود دیوانه‌اند، معلوم نمی‌شود چه چیزند. مردم مغز خر خورده‌اند، عقل از کلّهٔ همه در رفته است.

۸۳- عبارت‌های زیر به ترتیب معرّف چه کسانی است؟

■ علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات نیز بسیار مؤثر بود.

■ ترجمه‌های منظوم او در نوع خود ابتکاری است.

■ به میرزا محمدصادق امیری فراهانی، لقب ادیب‌الممالک داد.

■ کتابی به تقلید از بوستان سعدی دارد.

۱) قائم‌مقام فراهانی ـ ایرج‌میرزا ـ مظفرالدین‌شاه ـ صبای کاشانی

۲) ادیب‌الممالک فراهانی ـ میرزا حبیب اصفهانی ـ ناصرالدین‌شاه ـ نشاط اصفهانی

۳) ملک‌الشعرای بهار ـ ناظم‌الاسلام کرمانی ـ فتحعلی‌شاه ـ فروغی بسطامی

۸۴- **اطلاعات مقابلِ کدام نویسنده یا شاعر، درست است؟**

۱) سروش اصفهانی: از قصیده‌سرایان دورهٔ بیداری است که به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی شعر می‌گفت.

۲) میرزا فتحعلی آخوندزاده: از پیشگامان نثر سادهٔ دورهٔ بیداری بود.

۳) ناظم‌الاسلام کرمانی: کتابی با موضوع تاریخ مشروطه دارد.

۸۵- **بیت زیر مربوط به کدام دوره است؟**

«فرّخی ز جان و دل، می‌کند در این محفل دل نثار استقلال، جان فدای آزادی»

۱) دورهٔ انقلاب اسلامی ۲) دورهٔ بازگشت و بیداری ۳) دورهٔ نیمایی ۴) دورهٔ معاصر

۸۶- **کدام رمان، نوشتهٔ محمدباقر میرزا خسروی است؟** (دی ۱۴۰۴)

۱) داستان باستان ۲) شمس‌الدین و قمر ۳) شمس و طغرا ۴) تهران مخوف

۸۷- **مهم‌ترین اثر ترجمه‌شده در دورهٔ بیداری کدام است؟** (خارج دی ۹۹ و خرداد ۱۴۰۰)

۱) داستان باستان ۲) منشآت ۳) تاریخ بیداری ایرانیان ۴) سرگذشت حاجی بابای اصفهانی

۸۸- **نوشتهٔ زیر با توجه به شیوهٔ نثرنویسی، متعلّق به کدام شخصیت ادبی مشروطه است؟** (خارج دی ۹۹)

«مخدوم مهربان من! از آن زمان که رشتهٔ مراودت حضوری گسسته و شیشهٔ شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی.»

۱) ادیب‌الممالک فراهانی ۲) ایرج‌میرزا ۳) قائم‌مقام فراهانی ۴) دهخدا

۸۹- **علامه علی‌اکبر دهخدا در رواج کدام سبک نثر که بعدها در داستان‌های محمدعلی جمال‌زاده و صادق هدایت به کار رفت، نقش مؤثری داشت؟** (خارج شهریور ۹۹)

۱) ساده و عامیانه ۲) دشوار و آهنگین ۳) ساده و مسجع ۴) متکلّف و دشوار

۹۰- **متن زیر کدام شاعر را معرفی می‌کند؟** (دی ۹۷ و خارج خرداد ۱۴۰۰)

«در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان، مهارت داشت و در طنز، هجو و هزل، چیره‌دست بود. در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی و تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار بگیرد.»

۱) عارف قزوینی ۲) فرخی یزدی ۳) ایرج‌میرزا ۴) سید اشرف‌الدین گیلانی

۹۱- **توضیح زیر کدام‌یک از شخصیت‌های ادبی دورهٔ بیداری را معرفی می‌کند؟** (دی ۹۸)

«از معروف‌ترین نویسندگان و سیاست‌مداران این دوره است. قبل از او سبک نویسندگان فارسی با تکلّف و تصنّع همراه بود. او با تغییر سبک نگارش، تکلّف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان نوشت.»

۱) دهخدا ۲) ادیب‌الممالک فراهانی ۳) قائم‌مقام فراهانی ۴) میرزا آقا تبریزی

۹۲- **بیت زیر، سرآغاز سرودهٔ کدام شاعر دورهٔ بیداری است؟** (شهریور ۹۸)

«آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی دست خود ز جان شستم از برای آزادی»

۱) محمدتقی بهار ۲) عارف قزوینی ۳) فرخی یزدی ۴) سید اشرف‌الدین گیلانی

۹۳- **صاحب کتاب «منشآت»، مسائل عصر را با زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک ..... نوشت.** (خارج شهریور ۹۹)

۱) تاریخ جهانگشای جوینی ۲) گلستان سعدی ۳) تاریخ بیهقی ۴) نفحات‌الانس جامی

۹۴- **تمام شاعران به جز ..... از شاعران قصیده‌سرای دورهٔ بازگشت محسوب می‌شوند.** (داخل و خارج شهریور ۱۴۰۳)

۱) نشاط اصفهانی ۲) صبای کاشانی ۳) قاآنی شیرازی ۴) سروش اصفهانی

۹۵- **کدام گزینه از شاعران قصیده‌سرا به سبک شاعران کهن خراسانی و عهد سلجوقی است؟**

۱) قاآنی شیرازی ۲) مجمر اصفهانی ۳) فروغی بسطامی ۴) نشاط اصفهانی

۹۶- **کلمات جای خالی عبارت زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟** (خارج خرداد ۱۴۰۰)

«دهخدا از پیشگامان نثر جدید فارسی است. وی با روزنامهٔ ..... همکاری داشت و مجموعهٔ نوشته‌هایش با عنوان ..... در این روزنامه منتشر می‌شد.»

۱) سروش ـ صور اسرافیل ۲) صور اسرافیل ـ سروش ۳) صور اسرافیل ـ چرند و پرند ۴) چرند و پرند ـ نسیم شمال

۹۷- **نام دیگر نمایش‌نامهٔ «ایده‌آل» چیست و پدیدآورندهٔ آن کیست؟** (خارج خرداد ۱۴۰۰)

۱) شمس و طغرا ـ میرزا حسن‌خان بدیع ۲) شمس و طغرا ـ میرزادهٔ عشقی

۳) سه تابلوی مریم ـ میرزا حسن‌خان بدیع ۴) سه تابلوی مریم ـ میرزادهٔ عشقی

۹۸- در کدام بیت نام یکی از روزنامه‌های عصر بیداری آمده است؟ (خارج دی ۹۹)

۱) گر صفیر کلک طوفان صور اسرافیل نیست / از چه اکنون با قیام خود قیامت می‌کند؟
۲) چون وثوق‌الدولهٔ خائن قوام‌السلطنه / بهر محو مرز ایران استقامت می‌کند
۳) باید از اول بشوید دست از حق حیات / در محیط مردگان هر کس اقامت می‌کند
۴) گو سپر افکن در این شمشیربازی از نخست / هر کسی کاندیشه از تیر ملامت می‌کند

۹۹- همهٔ گزینه‌ها به جز گزینهٔ ..... از «آثار پژوهشی» محمدتقی بهار است. (شهریور ۱۴۰۲)

۱) تاریخ تطوّر نظم فارسی ۲) سبک‌شناسی ۳) تاریخ بیداری ایرانیان ۴) تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران

۱۰۰- کدام گزینه دربارهٔ نسیم شمال (سید اشرف‌الدین گیلانی) نادرست است؟

۱) او روزنامهٔ «نسیم شمال» را در تهران منتشر می‌کرد و مردم رشت می‌خواندند.
۲) با شعرهای ساده و عامیانه‌اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کرد.
۳) شعرهای او به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن چاپ می‌شد.
۴) از نمونه شعرهای انتقادی او، شعر «ای قلم» است.

۱۰۱- همه بیت‌های زیر، به جز گزینهٔ ..... دربردارندهٔ مفاهیم شعر عصر بیداری است. (خرداد ۱۴۰۲)

۱) جنگ ننگ است در شریعت من / جز پی پاس دین و حفظ وطن
۲) غلغلی انداختی در شهر تهران ای قلم / خوش حمایت می‌کنی از شرع قرآن ای قلم
۳) داد معشوقه به عاشق پیغام / که کند مادر تو با من جنگ
۴) آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی / دست خود ز جان شستم از برای آزادی

۱۰۲- کدام عبارت از دیدگاه «تاریخ ادبیات» درست است؟

۱) در عصر مشروطه بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های سیاسی بود.
۲) تحقیقات ادبی و تاریخی در محدودهٔ تاریخی مشروطه به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر، جاذبه‌ای نداشت.
۳) در سال‌های انقلاب مشروطه، در نثر فارسی دگرگونی‌هایی به وجود آمد که نثر را به سمت دشواری و پیچیدگی سوق داد.
۴) شاعران دورهٔ بازگشت اگرچه باعث نوآوری و تکامل قابل توجهی در شعر فارسی نشدند، اما توانستند زبان شعر را از حالت سستی اواخر سبک عراقی نجات بخشند.

۱۰۳- حوزهٔ ادبی هر یک از آثار زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

سرگذشت حاجی بابای اصفهانی ـ شمس و طغرا ـ تاریخ بیداری ایرانیان ـ داستان باستان

۱) ترجمه ـ رمان ـ تحقیقات ادبی و تاریخی ـ رمان
۲) رمان ـ ترجمه ـ رمان ـ تحقیقات ادبی و تاریخی
۳) رمان ـ رمان ـ ترجمه ـ تحقیقات ادبی و تاریخی
۴) تحقیقات ادبی و تاریخی ـ رمان ـ ترجمه ـ رمان

۱۰۴- کدام توضیح، معرّف شاعر بیت زیر است؟

«گر این چنین به خاک وطن شب سحر کنم / خاک وطن چو رفت، چه خاکی به سر کنم؟»

۱) علاوه بر آشنایی عمیق با زبان فارسی و ادبیات کهن، از مسائل روز جامعه نیز آگاهی داشت.
۲) فعالیت اصلی‌اش روزنامه‌نگاری بود و سردبیری روزنامهٔ مجلس را بر عهده داشت.
۳) روزنامه‌نگار، نمایش‌نامه‌نویس و نظریه‌پرداز دورهٔ مشروطیت بود.
۴) در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت.

۱۰۵- کدام دو عبارت از نظر تاریخ ادبیات درست است؟

الف) پیش از انقلاب مشروطه، نویسندگان ایرانی نوشتن رمان به مفهوم امروزی را از طریق ترجمهٔ رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند.

ب) در ایجاد وضعیت بازگشت ادبی، عواملی چون حکومت ضعیف صفویه، ضعیف‌شدن جامعه در اثر شکست ایران از روسیه و غارت‌کردن کتابخانهٔ اصفهان توسط افغان‌ها تأثیرگذار بودند.

پ) رواج و گسترش روزنامه و روی‌آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی، نثر را در سال‌های انقلاب مشروطه به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد.

ت) شاهان قاجاری نقش بسزایی در ارتباط جهانی و تأثیرپذیری از تحولات داشتند. تحصیل‌کردگان و آشنایان با فرنگ همراه تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی، بیداری جامعهٔ ایرانی را سرعت بخشیدند.

۱) ب ـ ت ۲) الف ـ پ ۳) ب ـ پ ۴) الف ـ ب

کشف ارتباط

۱۰۶- کدام‌یک از موارد ستون «ب» به مورد ستون «الف» مربوط است؟ (داخل و خارج خرداد ۱۴۰۴ با کمی تغییر)

«الف»	«ب»
شمس‌الدّین و قمر	احمد محمود
	میرزا حسن‌خان بدیع

★ ۱۰۷- کدام‌یک از موارد ستون «ب» به جملهٔ ستون «الف» مربوط است؟ (شهریور ۱۴۰۳ با کمی تغییر)

«الف»	«ب»
در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت. قطعهٔ «قلب مادر» از ترجمه‌های منظوم او محسوب می‌شود.	پروین اعتصامی
	ایرج میرزا

۱۰۸- هر یک از آثار گروه «الف» متعلق به کدام‌یک از پدیدآورندگان در گروه «ب» است؟ (دو مورد اضافه است.)

«الف»	«ب»
الف) امثال و حکم	۱) میرزادهٔ عشقی
ب) تاریخ بیداری ایرانیان	۲) دهخدا
پ) شمس و طغرا	۳) قائم‌مقام فراهانی
ت) داستان باستان	۴) محمدباقر میرزا خسروی
ث) منشآت	۵) ناظم‌الاسلام کرمانی
ج) سه تابلوی مریم	۶) میرزا حسن‌خان بدیع
	۷) میرزا آقاخان کرمانی
	۸) میرزا حبیب اصفهانی

۱۰۹- هر یک از شخصیت‌های عصر بیداری در چه زمینه‌ای فعالیت داشتند؟

نام شخصیت	زمینهٔ فعالیت
ناظم‌الاسلام کرمانی	.....
میرزا حبیب اصفهانی	.....
میرزا آقا تبریزی	.....
میرزا حسن‌خان بدیع	.....
میرزا جهانگیرخان	.....
محمدباقر میرزا خسروی	.....

تشریحی به پرسش‌های زیر پاسخ کامل دهید.

۱۱۰- مهم‌ترین اثر «میرزادهٔ عشقی» چه نام دارد؟ (داخل و خارج شهریور ۱۴۰۴)

★ ۱۱۱- پرچمدار «سبک بازگشت ادبی»، کدام شاعر است؟ (داخل و خارج خرداد ۱۴۰۴)

۱۱۲- کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» اثر کیست؟ موضوع آن چیست؟

★ ۱۱۳- نمونه‌ای از مهم‌ترین آثار ترجمه‌شده در دورهٔ بیداری را بنویسید.

★ ۱۱۴- عبارت زیر، شرح ویژگی‌های کدام‌یک از شاعران دورهٔ بیداری است؟ (دی ۱۴۰۲)

«آشنا به زبان و ادب کهن فارسی، آگاه از مسائل روز جامعه، محقّق، مدرّس دانشگاه، فعّال حوزهٔ سیاست و روزنامه‌نگار.»

★ ۱۱۵- «داستان باستان» در چه قالبی است و نوشتهٔ کیست؟

★ ۱۱۶- عبارت زیر دربارهٔ کدام‌یک از نویسندگان عصر بیداری است؟ (داخل و خارج خرداد ۱۴۰۳)

«احیاکنندهٔ نثر فارسی است، تکلّف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل در آثار خود نوشت.»

★ ۱۱۷- عبارت زیر، معرّف کدام شخصیّت ادبی دورهٔ بیداری است؟ (شهریور ۱۴۰۲)

«وی از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی منظوم پدید آورده است که در نوع خود ابتکاری محسوب می‌شود. قطعهٔ «قلب مادر» یکی از آن‌هاست.»

۱۱۸- نوع ادبی «خداوندنامه» صبای کاشانی را بنویسید. (خرداد ۱۴۰۳)

۱۱۹- توضیحات زیر دربارهٔ کدام شاعر است؟

«شعر او از زندگی سیاسی او جدا نبود و دیوان او شامل قصاید، ترجیع‌بندها و مسمط‌هایی است که بسیاری از حوادث و اوضاع آن روزگار را بیان می‌کنند.»

۱۲۰- شرح حال زیر، معرّف کدام شاعر دورهٔ بیداری است؟

«به دلیل جسارت و بی‌پروایی در بیان اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و وطن‌پرستانه‌اش، پیش از آن‌که به اوج شکوفایی برسد به دست رضاخان ترور شد.»

۱۲۱- هر یک از توصیف‌های زیر مربوط به کدام پادشاه قاجار است؟

الف) از پیشگامان نثر ساده در دورهٔ بیداری

ب) رئیس یک انجمن ادبی

۱۲۲- هدف از تأسیس و تشکیل انجمن ادبی خاقان در تهران چه بود؟

۱۲۳- چرا ادبیات دورهٔ بیداری ـ به ویژه شعر ـ زبان محاوره را برگزید؟

★ ۱۲۴- «خداوندنامه» اثر کیست؟ موضوع آن چیست؟

★ ۱۲۵- شعر زیر از کیست؟ قالب آن چیست؟

«داد معشوقه به عاشق پیغام — که کند مادر تو با من جنگ
هر کجا بینمدم از دور کند — چهره پرچین و جبین پرآژنگ»

۱۲۶- سید اشرف‌الدین گیلانی چگونه توانست در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند؟

۱۲۷- دیدگاه شاعران دورهٔ مشروطه دربارهٔ شعر چه بود؟

★ ۱۲۸- نویسندگان ایرانی نوشتن رمان به مفهوم امروزی را از چه طریقی آغاز کردند؟

۱۲۹- زبان نمایش‌نامه‌های میرزا آقا تبریزی چگونه بود؟

۱۳۰- وضعیت ادبیات ایران را از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه شرح دهید. موضع شاعران نسبت به سبک هندی و وقوع چه بود؟

۱۳۱- عوامل مؤثر در بیداری جامعهٔ ایران را که منجر به امضای فرمان مشروطیت شدند، نام ببرید. (۴ مورد)

★ ۱۳۲- چرا در عصر بیداری، تحقیقات ادبی و تاریخی در محدودهٔ تاریخی مشروطه جاذبه‌ای نداشت؟

۱۳۳- مهم‌ترین روزنامه‌ها و مجله‌های عصر مشروطه (در سال‌های اول) را نام ببرید.

۱۳۴- در شعر زیر از محمدتقی بهار (ملک‌الشعرا) کدام مفهوم، آشکارا دیده می‌شود؟

«من نگویم که مرا از قفس آزاد کنید — قفسم برده به باغی و دلم شاد کنید
فصل گل می‌گذرد هم‌نفسان بهر خدا — بنشینید به باغی و مرا یاد کنید
جور و بیداد کند عمر جوانان کوتاه — ای بزرگان وطن بهر خدا داد کنید»

۱۳۵- شاعر شعر زیر کیست؟ مضامین شعر او را بنویسید.

«از خون جوانان وطن لاله دمیده — از ماتم سرو قدشان سرو خمیده
در سایهٔ گل بلبل از این غصه خزیده — گل نیز چو من در غمشان جامه دریده»

۱۳۶- هر یک از ویژگی‌های شعری زیر مربوط به کدام شاعر دورهٔ بیداری است؟

الف) شعرهای او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن بود، در روزنامهٔ «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید.

ب) عرصهٔ هنری وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی بود که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهی نقش بسیار مؤثری داشت.

★ ۱۳۷- هر یک از عبارت‌های زیر، کدام شاعر یا نویسندهٔ دوره بیداری را معرّفی می‌کند؟

الف) از شاعران شاخص عصر بیداری است که او را به خاطر آزادی‌خواهی به زندان انداختند. در دورهٔ هفتم مجلس، نمایندهٔ مردم یزد شد.

ب) در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان، مهارت بسیار داشت. در طنز، هجو و هزل نیز دستی توانا داشت.

★ ۱۳۸- بیت‌های زیر سرودهٔ «عارف قزوینی» است. دو مضمون سرودهٔ او را بنویسید. (شهریور ۱۴۰۱)

«فکری ای هم‌وطنان، در ره آزادی خویش — بنمایید که هر کس نکند، مثل من است
خانه‌ای کاو شود از دست اجانب، آباد — ز اشک ویران کنش آن خانه که «بیت‌الحَزَن» است
جامه‌ای کاو نشود غرقه به خون بهر وطن — بِدَر آن جامه که ننگ تن و کم از کفن است»

۱۳۹- شعر زیر سرودهٔ «فرخی یزدی» است. با بررسی ابیات به سؤالات خواسته‌شده پاسخ دهید. (دی ۱۴۰۱)

«آن زمان که بنهادم سر به پای آزادی — دست خود ز جان شستم از برای آزادی
تا مگر به دست آرم دامن وصالش را — می‌دوم به پای سر در قفای آزادی
در محیط طوفان‌زا، ماهرانه در جنگ است — ناخدای استبداد با خدای آزادی
دامن محبت را گر کنی ز خون رنگین — می‌توان تو را گفتن، پیشوای آزادی»

الف) سراینده از شاعران شاخص کدام دوره است؟ و از کدام شاعران گذشته تأثیر پذیرفته است؟ (ذکر یک شاعر کافی است.)

ب) ویژگی بارز فکری شاعر را در این سروده بنویسید.

۱۴۰- هر یک از توصیفات، دربارهٔ کدام‌یک از شخصیت‌های ادبی داخل کادر است؟

هاتف اصفهانی ـ مشتاق اصفهانی ـ سروش اصفهانی ـ مجمر اصفهانی

الف) غزل‌سرایی به سبک حافظ و سعدی:

ب) از معروف‌ترین شاعران دورهٔ بازگشت:

پ) قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسان و عهد سلجوقی:

ت) ادارهٔ انجمن ادبی اصفهان:

۱۴۱- در بیت زیر از عارف قزوینی، کدام‌یک از مفاهیم دورهٔ بیداری دیده می‌شود؟

«خانه‌ای کاو شود از دست اجانب آباد　　ز اشک ویران کنش آن خانه که بیت‌الحزن است»

۱۴۲- در سرودهٔ زیر از ملک‌الشعرای بهار، واژهٔ «عکس‌العمل» اشاره به کدام جریان ادبی دارد؟

«سبک هندی گرچه سبکی تازه بود　　لیکن او را ضعف بی‌اندازه بود
فکرها سست و تخیل‌ها عجیب　　شعر پرمضمون ولی نادلفریب
زان سبب شد سبک هندی مبتذل　　گشت پیدا در سخن عکس‌العمل»

۱۴۳- ادیب‌الممالک فراهانی در سرودهٔ زیر از چه زبانی استفاده کرده است؟ هدف استفاده از این زبان در شعر دورهٔ بیداری چیست؟

«دیشب ننه مولودی با مادر معصومه　　گفتا که در این ویران هنگام سحر بومه　(بومه: بامداد)
از بس که مرض‌ها را افزون شده جرثومه　　می‌گفت و دعا می‌کرد بر امّت مرحومه　(جرثومه: میکروب)
کای دافع هر مکروه، کن چارهٔ این میکرب　　کو دیده نخواهد شد بی آلتِ میکرسکوب»

۱۴۴- پیشگامان نثر ساده در قرن‌های ۱۲ و ۱۳ (دورهٔ بیداری) چه کسانی بودند؟

۱۴۵- چرا در عصر مشروطه، بیشترین رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی بود؟

تحلیل نظم و نثر

۱۴۶- با توجه به شعر زیر از عارف قزوینی، به پرسش‌ها پاسخ دهید. (خارج شهریور ۹۹)

«از خون جوانان وطن لاله دمیده　　از ماتم سرو قدشان سرو خمیده
در سایهٔ گل بلبل از این غصه خزیده　　گل نیز چو من در غمشان، جامه دریده
چه کج‌رفتاری ای چرخ
چه بدکرداری ای چرخ»

الف) یک تشخیص و یک کنایه در متن مشخص کنید.

ب) از درون‌مایه‌های شعر عارف، در این سروده به دو مورد اشاره کنید.

۱۴۷- با توجه به سرودهٔ زیر که از «عارف قزوینی» است، به سؤالات پاسخ دهید. (داخل و خارج شهریور ۱۴۰۳)

«گریه را به مستی بهانه کردم　　شکوه‌ها ز دست زمانه کردم
آستین چو از چشم برگرفتم　　سیل خون به دامان روانه کردم
از چه روی، چون ارغنون ننالم؟　　از جفایت ای چرخ دون ننالم
چون نگریم ز درد و چون ننالم　　دزد را چو محرم به خانه کردم؟»

الف) آرایهٔ مشترک بیت اول و سوم را بنویسید.

ب) در بیت دوم آرایهٔ تشبیه را مشخص کنید.

پ) با توجه به سرودهٔ بالا، عرصهٔ هنر عارف قزوینی ..... و ..... است.

۱۴۸- با توجه به متن زیر: (دی ۹۷)

«ننه، هان! این زمین روی چیه؟ روی شاخ گاو. گاو روی چیه؟ روی ماهی. ماهی روی چیه؟ روی آب. آب روی چیه؟ وای وای! الهی روده‌ات ببره! چه‌قدر حرف می‌زنی! حوصله‌ام سررفت! آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی! گفت نخور، عسل و خربزه با هم نمی‌سازند؛ نشنید و خورد ... .»

الف) دو مورد از ویژگی‌های زبانی نثر دهخدا را بنویسید.

ب) یک «کنایه» و یک «ضرب‌المثل» بیابید و مفهوم آن‌ها را بنویسید.

۱۴۹- با توجه به متن زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید. (شهریور ۱۴۰۲)

«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشتهٔ مراودت حضوری گسسته و شیشهٔ شکیبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بَریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی؛ طایر مکاتبات را پر بسته و کلبهٔ مراودات را در بسته ...»

الف) محوری‌ترین پیام متن بالا چیست؟

ب) نوع ترکیب «کلبهٔ مراودات» را بنویسید.

پ) نمونه‌ای از «سجع» در متن بالا بیابید و آن را بنویسید.

ت) چند «اضافهٔ تشبیهی» در متن بالا به کار رفته است؟

ث) مهم‌ترین ویژگی سبکی متن بالا را بنویسید.

اگه می‌خوای چند تا سؤال چالشی به سبک کنکور هم از این مبحث ببینی، کیوآرکد پشت جلد رو اسکن کن.

پاسخ‌نامهٔ تشریحی درس اول

۱ نادرست؛ انجمن ادبی اصفهان در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند تشکیل شد، امّا انجمن ادبی خاقان و انجمن ادبی نشاط در دوران قاجار تشکیل شدند.

۲ عبدالوهّاب نشاط
۳ «بازگشت»
۴ هندی ـ بیداری
۵ صفوی
۶ سروش اصفهانی ـ خراسانی و سلجوقی

۷ **۲** شاخص‌ترین شاعر دورهٔ بازگشت و سرایندهٔ خداوندنامه، «صبای کاشانی» است.

۸ «صفویه» نادرست و به جای آن «قاجار» درست است.

۹ اگرچه شاعران این دوره باعث نوآوری و تکامل قابل توجهی در شعر فارسی نشدند، اما توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند.

۱۰ تهران

۱۱ جملهٔ «۲»؛ شاعران دورهٔ بازگشت به محتوا بیش از صور خیال و جنبه‌های شاعرانه توجه داشتند.

۱۲ **۱**
۱۳ **۲**

۱۴ آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار

۱۵ اندیشه‌های روشنفکران داخلی و خارجی ـ انتشار افکار آزادی‌خواهانه ـ تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان

۱۶ ملک‌الشعرای بهار، نسیم شمال، میرزا فتحعلی آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف، میرزا آقاخان کرمانی (ذکر نام ۳ نفر از این افراد کافی است.) نقدهای آن‌ها با مخالفت دولت همراه بود.

۱۷ دو مورد؛ فقط موارد اول و پنجم درست هستند. مورد دوم و سوم مربوط به ادبیات دورهٔ بازگشت هستند و مورد چهارم نیز کلاً غلط است.

۱۸ نادرست (در عصر بیداری، شعر و ادب هم در پایتخت (تهران) جلوهٔ بیشتری داشت.)

۱۹ درست
۲۰ ساده‌نویسی
۲۱ قصیده
۲۲ **۳** آزادی

۲۳ **۲** این گزینه دربارهٔ سید اشرف‌الدین گیلانی (نسیم شمال) است. اما شعر، سرودهٔ ملک‌الشعرا (محمدتقی بهار) است.

۲۴ **۲**

۲۵ به دلیل جایگاه خانوادگی ایرج‌میرزا (از نوادگان فتحعلی‌شاه قاجار) و تفکرات شخصی او

۲۶ میرزادهٔ عشقی

۲۷ الف میرزادهٔ عشقی ب ادیب‌الممالک فراهانی پ سید اشرف‌الدین گیلانی

۲۸ مسعود سعد، سعدی

۲۹ شعر ساده و عامیانه است، زبان ساده است، عشق به وطن و انتقاد از وطن‌فروشی در این ابیات دیده می‌شود. این ابیات نشان از دردمندی شاعر دارد.

۳۰ الف ایرج‌میرزا ب ادیب‌الممالک فراهانی پ ادیب‌الممالک فراهانی

۳۱ ایده‌آل یا سه تابلوی مریم

۳۲ درست
۳۳ درست
۳۴ لغت‌نامه
۳۵ ترجمه
۳۶ تکلّف و تصنّع
۳۷ نوشته‌های آنان به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک‌تر شده است.
۳۸ رواج و گسترش روزنامه‌نگاری، روی‌آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا، تغییر مخاطب نوشته‌ها
۳۹ به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر
۴۰ قائم‌مقام فراهانی ـ منشآت
۴۱ امثال و حکم ـ لغت‌نامه
۴۲ ناظم‌الاسلام کرمانی ـ تاریخ مشروطه

۴۳ الف داستان‌نویسی ب روزنامه‌نگاری

۴۴ درست

۴۵ نادرست؛ فتحعلی‌شاه ✗ ← نادرشاه و کریم‌خان زند ✓

۴۶ نادرست؛ پیچیده‌نویسی ✗ ← ساده‌نویسی ✓

۴۷ نادرست (نگارش رمان‌های تاریخی و اجتماعی سطحی در عصر مشروطه در قیاس با کارهایی مثل روزنامه‌نویسی یا نوشتن رمان سیاسی، دردسر کم‌تری داشت.)

۴۸ نادرست؛ میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل ✗ ← سیداشرف‌الدین گیلانی ✓

۴۹ نادرست؛ روزنامهٔ مجلس ✗ ← روزنامهٔ «قرن بیستم» ✓

۵۰ نادرست؛ غزل‌سرایی ✗ ← قصیده‌سرایی ✓ (در دورهٔ خراسانی، قصیده رونق داشت.)

۵۱ نادرست (شاعران در این دوره باعث نوآوری و تکامل قابل توجّهی در شعر فارسی نشدند.)

۵۲ نادرست؛ ناصرالدین‌شاه ✗ ← فتحعلی‌شاه ✓

۵۳ نادرست

تله! اگرچه فرخی تحت تأثیر مسعود سعد بود، اما طبق گفتهٔ کتاب درسی، این آشنایی با سعدی بود که طبع او را شکوفا ساخت.

۵۴ الف نادرست؛ قرن بیستم ✗ ← نسیم شمال ✓

ب درست

۵۵ «قصیده‌سرایی» نادرست است. «غزل‌سرایی» به سبک حافظ، سعدی و ... را پیش گرفتند. (حافظ و سعدی استادان غزل فارسی هستند.)

۵۶ جملهٔ «۲» (نمایش‌نامه‌نویسی با این شکل غربی‌اش در ادب کهن سابقه‌ای ندارد.)

۵۷ جملهٔ «۴» («چرند و پرند» در روزنامهٔ «صور اسرافیل» منتشر می‌شد.)

۵۸ تبریز
۵۹ قرن بیستم
۶۰ تاریخی
۶۱ نسیم شمال
۶۲ جیمز موریه
۶۳ ایده‌آل یا سه تابلوی مریم
۶۴ میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی
۶۵ تاریخ بیداری ایرانیان
۶۶ نمایش‌نامهٔ فارسی
۶۷ انتقادی
۶۸ فتحعلی‌شاه ـ تهران
۶۹ سعدی ـ مسعود سعد
۷۰ حماسی ـ خراسانی
۷۱ روزنامه‌نگاری ـ روزنامهٔ مجلس
۷۲ تاریخ بیداری ایرانیان
۷۳ محتوا
۷۴ قائم‌مقام فراهانی
۷۵ خداوندنامه (منشآت اثر قائم‌مقام فراهانی است.)
۷۶ میرزا آقا تبریزی
۷۷ مسجّع (نمونه سجع: گسسته، شکسته و پر بسته و در بسته)

۷۸ **۱**
۷۹ **۱**

۸۰ **۲** (سرودهٔ سید اشرف‌الدین گیلانی یا نسیم شمال و از نمونه اشعار انتقادی او است.)

بیت «۱» مفهومی از جنس عشق عرفانی دارد.

۸۱ **۱** جملهٔ «دانشکده» و «نوبهار» با مدیریت ملک‌الشعرای بهار به عرصهٔ ظهور رسیدند.

در بیت «۲»، «مجلس» نام روزنامه‌ای است که سردبیری آن بر عهدهٔ ادیب‌الممالک فراهانی بود.

۸۲ **۲** سبک نثر این نوشته، ساده و عامیانه است و بنابراین شبیه به سبک نوشته‌های دهخدا است. (این متن یکی از یادداشت‌های علّامه علی‌اکبر دهخدا در چرند و پرند است.)

نکته به سبک نثر گزینهٔ «۱» و سجع‌های به‌کاررفته در آن دقت کنید: «رمیده، رسیده و نماند، نگذارد و بسنجد، نرنجد.» این سبک مسجع متعلق به قائم‌مقام فراهانی است.

۸۳ ۱
◄ قائم‌مقام فراهانی علاوه بر خدمات و اقدامات بزرگ سیاسی، در ادبیات هم بسیار مؤثر بود.
◄ ایرج‌میرزا شعر «قلب مادر» را از زبان‌های اروپایی ترجمه کرده است و این کار او در نوع خود ابتکاری بود.
◄ مظفرالدین‌شاه لقب ادیب‌الممالک را به میرزا محمدصادق امیری فراهانی داد.
◄ صبای کاشانی «گلشن صبا» را به تقلید از بوستان سعدی نوشت.

۸۴ ۳ ناظم‌الاسلام کرمانی

علت نادرستی سایر گزینه‌ها:
۱ سروش اصفهانی از شاعران قصیده‌سرای دورهٔ بازگشت است.
۲ میرزا فتحعلی آخوندزاده از روشنفکرانی است که در دورهٔ بیداری به نقد شرایط موجود پرداختند.

۸۵ ۲ دورهٔ بازگشت و بیداری (شاعر این بیت، فرخی یزدی از شاعران دورهٔ بیداری است.)

۸۶ ۳

۸۷ ۴ «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» توسط میرزا حبیب اصفهانی

بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ «داستان باستان» در قالب رمان، اثر میرزا حسن‌خان بدیع است. ۲ «منشآت» مهم‌ترین اثر قائم‌مقام فراهانی است. ۳ «تاریخ بیداری ایرانیان» با موضوع تاریخ مشروطه، تألیف ناظم‌الاسلام کرمانی است.

۸۸ ۳ قائم‌مقام فراهانی *(ادیب‌الممالک فراهانی و قائم‌مقام فراهانی رو با هم اشتباه نگیری!)*

۸۹ ۱ ساده و عامیانه
۹۰ ۳ ایرج‌میرزا
۹۱ ۳ قائم‌مقام فراهانی
۹۲ ۳ فرخی یزدی
۹۳ ۲ گلستان سعدی (صاحب کتاب منشآت، قائم‌مقام فراهانی است.)
۹۴ ۱ نشاط اصفهانی (نشاط اصفهانی، فروغی بسطامی و مجمر اصفهانی گروهی از شاعران سبک بازگشت هستند که غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی را در پیش گرفتند.)
۹۵ ۱ قاآنی شیرازی
۹۶ ۳ صور اسرافیل ـ چرند و پرند

حواستون باشه *در رابطه با دهخدا، دو روزنامه وجود داره، با هم اشتباه نگیری‌شون*
سروش: که خود دهخدا توی استانبول منتشرش می‌کرد.
صوراسرافیل: که مدیرش میرزا جهانگیرخان بود و دهخدا باهاش همکاری می‌کرد و مجموعهٔ چرند و پرند رو توش چاپ می‌کرد.

۹۷ ۴
۹۸ ۱ در این گزینه نام روزنامهٔ صور اسرافیل آمده است.
۹۹ ۳ تاریخ بیداری ایرانیان (تألیف ناظم‌الاسلام کرمانی است.)
۱۰۰ ۱ روزنامهٔ «نسیم شمال» را سید اشرف‌الدین گیلانی در رشت منتشر می‌کرد و مردم تهران بیشتر می‌خواندند.
۱۰۱ ۳ این بیت سرآغاز قطعهٔ «قلب مادر» ترجمهٔ ایرج‌میرزا از شعرهای غربی است.
بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ سرودهٔ ادیب‌الممالک فراهانی با مضمون وطنی است.
۲ سرودهٔ سید اشرف‌الدین گیلانی نسیم شمال و از اشعار انتقادی اوست.
۴ سرودهٔ فرخی یزدی و با مضمون آزادی است.
۱۰۲ ۲ **بررسی سایر گزینه‌ها:** ۱ سیاسی ✗ ← تاریخی ✓
۳ دشواری و پیچیدگی ✗ ← سادگی و بی‌پیرایگی ✓
۴ عراقی ✗ ← هندی ✓
۱۰۳ ۱ سرگذشت حاجی بابای اصفهانی (ترجمه) ـ شمس و طغرا (رمان) ـ تاریخ بیداری ایرانیان (تحقیقات ادبی و تاریخی) ـ داستان باستان (رمان)

۱۰۴ ۳ «میرزادهٔ عشقی» شاعر بیت است.
بررسی سایر گزینه‌ها: ۱ معرّف «محمدتقی بهار (ملک‌الشعرا)» است.
۲ دربارهٔ ادیب‌الممالک فراهانی است.
۴ شرح حال ایرج‌میرزا است.
۱۰۵ ۲ **علت نادرستی موارد دیگر:** ب «حکومت ضعیف صفویه» از عوامل بازگشت ادبی محسوب نمی‌شود. ت شاهان قاجار با تحولات جهانی آشنا شدند امّا این‌که نقش بسزا در ارتباطات جهانی داشته باشند، درست نیست.
۱۰۶ شمس‌الدین و قمر، اثر میرزا حسن‌خان بدیع است.
۱۰۷ ایرج‌میرزا
۱۰۸ الف ← «۲» دهخدا
ب ← «۵» ناظم‌الاسلام کرمانی
پ ← «۴» محمدباقر میرزا خسروی
ت ← «۶» میرزا حسن‌خان بدیع
ث ← «۳» قائم‌مقام فراهانی
ج ← «۱» میرزادهٔ عشقی
۱۰۹ ناظم‌الاسلام کرمانی ← تحقیقات ادبی و تاریخی (تاریخ بیداری ایرانیان)
میرزا حبیب اصفهانی ← ترجمه (سرگذشت حاجی بابای اصفهانی)
میرزا آقا تبریزی ← نمایش‌نامه‌نویسی
میرزا حسن‌خان بدیع ← رمان‌نویسی (شمس‌الدین و قمر ـ داستان باستان)
میرزا جهانگیرخان ← روزنامه‌نویسی (صوراسرافیل)
محمدباقر میرزا خسروی ← رمان‌نویسی (شمس و طغرا)
۱۱۰ ایده‌آل یا سه تابلوی مریم
۱۱۱ فتحعلی‌خان صبای کاشانی یا صبای کاشانی (یا صبا!)
۱۱۲ ناظم‌الاسلام کرمانی، موضوع آن تاریخ مشروطه است.
۱۱۳ سرگذشت حاجی بابای اصفهانی اثر جیمز موریه
۱۱۴ ملک‌الشعرای بهار
۱۱۵ قالب رمان ـ نوشتهٔ میرزا حسن‌خان بدیع
۱۱۶ قائم‌مقام فراهانی
۱۱۷ ایرج‌میرزا
۱۱۸ حماسهٔ مذهبی یا حماسهٔ دینی
۱۱۹ ادیب‌الممالک فراهانی
۱۲۰ میرزادهٔ عشقی
۱۲۱ الف ناصرالدین‌شاه ب فتحعلی‌شاه (رئیس انجمن ادبی خاقان بود.)
۱۲۲ رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دورهٔ صفوی و دوره‌های بعد از آن.
۱۲۳ شعر برای آن‌که بتواند با تودهٔ مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد.
۱۲۴ اثر صبای کاشانی و حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر ﷺ و دلیری‌های حضرت علی علیه‌السلام است.
۱۲۵ سرودهٔ «ایرج‌میرزا» و در قالب «قطعه» است.
۱۲۶ با شعرهای ساده و عامیانه
۱۲۷ شعر از نظر آنان بیان هنرمندانهٔ واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود.
۱۲۸ نویسندگان ایرانی نوشتن رمان (داستان بلند) به مفهوم امروزی را از طریق ترجمهٔ رمان‌های تاریخی غربی آغاز کردند.
۱۲۹ ساده، روان، بی‌تکلف و عوام‌فهم بود.
۱۳۰ در این دوران (یعنی در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دورهٔ قاجار) رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی‌شود. در این دوره شاعران از سبک هندی روی برگردانده‌اند، اما هنوز تأثیراتی از آن سبک و نیز مکتب وقوع در آثارشان مشاهده می‌شود.
۱۳۱ ذکر ۴ مورد از عوامل زیر کافی است:
تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس ـ توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید ـ کوشش‌های عباس‌میرزا در روی‌آوردن به دانش و فنون نوین ـ اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل ـ رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی ـ تأسیس مدرسهٔ دارالفنون به فرمان امیرکبیر

۱۳۲ به علت اشتغال اهل قلم به روزنامه‌نویسی و موضوعات دیگر

۱۳۳ روزنامه‌های صوراسرافیل و نسیم شمال ـ مجله‌های بهار، دانشکده و نوبهار

۱۳۴ آزادی، آزادی‌خواهی و عدالت‌خواهی

۱۳۵ عارف قزوینی ـ مضامین وطن‌دوستی و ستیز با نادانی را با آوازی زیبا و پرشور می‌خواند.

۱۳۶ الف) سید اشرف‌الدین گیلانی معروف به نسیم شمال

ب) عارف قزوینی

۱۳۷ الف) فرخی یزدی ب) ایرج میرزا

۱۳۸ وطن‌پرستی، ستیز با نادانی، آزادی‌خواهی، دردمندی و عشق شاعر به میهن (می‌توان دو مورد از موارد ذکرشده را نام برد.)

۱۳۹ الف) دورهٔ بیداری ـ از مسعود سعد و سعدی تأثیر پذیرفته است. (ذکر نام یک شاعر مسعود سعد یا سعدی کافی است.)

ب) آزادی‌خواهی

۱۴۰ الف) مجمر اصفهانی ب) هاتف اصفهانی

پ) سروش اصفهانی ت) مشتاق اصفهانی

۱۴۱ مبارزه با استعمار ـ پیکار با بیگانه (بیگانه‌ستیزی)

۱۴۲ اشاره به نهضت «بازگشت ادبی» دارد. (از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی‌شاه قاجار، رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی‌شود. در این دوره شاعران از سبک هندی روی برگردانده، شعر را به دوران گذشته، بازگرداندند و موجب پیدایش «سبک بازگشت» شدند.)

۱۴۳ از زبان محاوره استفاده کرده است. برای این‌که بتواند با تودهٔ مردم ارتباط برقرار کند و اشعارش قابل فهم‌تر باشد.

۱۴۴ قائم‌مقام فراهانی، ناصرالدین‌شاه قاجار، عبدالرحیم طالبوف، میرزا آقاخان کرمانی، زین‌العابدین مراغه‌ای، علامه دهخدا و چند تن دیگر از نویسندگان.

۱۴۵ زیرا ۱) از سویی نوعی باستان‌گرایی و روحیهٔ کاوشگرانه در شناخت هویت گذشته میان آن‌ها حاکم بود.

۲) از سویی دیگر، به دلیل سیاست‌های رایج در جامعه، نگارش رمان‌های تاریخی و اجتماعی در قیاس با کارهایی مثل روزنامه‌نویسی یا نوشتن رمان سیاسی، دردسر کم‌تری داشت.

۱۴۶ الف) منادا قرارگرفتن «چرخ» / «جامه دریدن گل»: تشخیص ـ جامه دریدن گل: کنایه از شکوفاشدن

ب) دردمندی و عشق عارف به میهن، وطن‌دوستی

۱۴۷ الف) استعاره یا تشخیص (دست زمانه، جفای چرخ دون)

ب) سیل خون (خون به سیل تشبیه شده است.)

پ) تصنیف ـ ترانه‌های میهنی

۱۴۸ الف) ۱) زبان ساده و قابل فهم است. ۲) جمله‌ها کوتاه‌اند. ۳) در ساختار و ترکیب دستوری کلام، جمله‌ها درست‌تر و با طبیعت زبان هماهنگ‌تر می‌شوند. استفاده از اصطلاحات و تمثیلات محاوره‌ای مانند «روده‌ات ببره»، «حوصله‌ام سر رفت.» تکرار عبارت‌های عامیانه، استفاده از واژگان عربی آشنا مانند: حرف، حوصله، مَثَل. (ذکر دو مورد کافی است.)

ب) کنایه: روده‌بریدن به معنای ساکت‌شدن، حرف‌نزدن.

ضرب‌المثل: «آفتابه لگن شش دست، شام و ناهار هیچی» یعنی تشریفات و تجملات سفره، بیشتر از محتویات آن است و هم‌چنین کنایه از وجود حواشی بیش از اصل.

۱۴۹ الف) شکایت از دوری و عدم ارتباط با محبوب خود

ب) ترکیب اضافی (اضافهٔ تشبیهی)

پ) گسسته و شکسته یا سلامی و پیامی یا پر بسته و در بسته

ت) ۶ اضافهٔ تشبیهی: رشتهٔ مراودت ـ شیشهٔ شکیبایی ـ سنگ تفرقه ـ سنگ دوری ـ طایر مکاتبات ـ کلبهٔ مراودات

ث) استفاده از سجع که کلام او را موزون و مسجّع ساخته به پیروی از سبک گلستان سعدی.